

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Volume III (2017)

Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades

Alcibiades in Polyainos' Strategemata

Emre ERTEN

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is an international peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Volume II: January-December 2016). At the end of December 2016 the year's issue is completed and Volume III: January-December 2017 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation E. Erten, "Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades". *Phaselis* III (2017) 225-248.
<http://dx.doi.org/10.18367/Pha.17013>

Received Date: 09.08.2017 | Acceptance Date: 10.09.2017 | Online Publication Date: 30.09.2017

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Polyainos'un Strategemata'sında Alkibiades

Alcibiades in Polyainos' Strategemata

Emre ERTEN*

Öz: Atina ve Sparta arasında MÖ 431-404 yılları arasında gerçekleşen "Peloponnesos Savaşları"nda Atinalıları etkilemeyi başaran Alkibiades üstün komutanlık yetisi sayesinde tarih sahnesine adını yazdırmıştır. Pek çok antik yazar, onun yaşam öyküsüne yer verdiği gibi kimi yazarlar da şahsı adına önemli bilgiler kaydetmişlerdir. Bu çalışmada Polyainos'un birinci kitabında yer alan Atinalı ünlü komutan Alkibiades'e dair anekdotların tarihsel boyuttaki değerleri ve önemi üzerinde durulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Alcibiades · Polyainos · Strategemata · Peloponnesos Savaşı

Abstract: Alcibiades, who impressed the Athenians in the Peloponnesian Wars between the dates 431-404 BC that occurred between Athens and Sparta, had put his stamp on history by the help of his outstanding skill of commandership. Many ancient authors had written his life in their own books as well as some recorded significant information. In this article is studied the anecdotes' historical value and significance related to famous Athenian commander Alcibiades that are recorded in the first book of Polyaeus.

Keywords: Alcibiades · Polyaeus · Strategems · Peloponnesian Wars

Hellen dünyasının iki büyük gücü Atina ve Sparta arasında MÖ 431-404 yılları arasında cereyan eden ve tarihe 'Peloponnesos Savaşı' olarak geçen kanlı egemenlik mücadelesi sırasında sahneye çıkan ve renkli kişiliğiyle gençlik yıllarından itibaren Atinalıları her zaman etkilemeyi başaran Alkibiades, aynı zamanda üstün komutanlık vasıflarıyla da bu savaşın çeşitli safhalarına damgasını vurmuştur. Onun yaşam öyküsü hakkında bilgi veren antik kaynaklar arasında Platon, Thukydides, Ksenophon ve Plutarkhos ön plana çıkmakta olup, Theopompos, Ephoros, Isokrates, Demosthenes, Antisthenes, Aiskhines, Timaios, Diodoros, Cornelius Nepos, Pausanias, Iustinus, Andokides ile Antiphon gibi isimlerde de önemli bilgiler yer almaktadır. Bunların yanı sıra Aelianus, Valerius Maximus ve Frontinus gibi yazarlarca hazırlanan çalışmalarda da yine bazı bilgiler mevcuttur. Bunlardan birisi de MS II. yüzyılda yaşamış olan ve Parth savaşları sırasında imparator Marcus Aurelius ile Lucius Verus'a pratik anlamda fayda sağlaması amacıyla çok sayıda komutana ait yaklaşık 900 savaş taktiğini bir araya getiren Makedonya kökenli Polyainos'tur. Eseri Strategemata'da yer verdiği savaş taktiklerini Frontinus'un yaptığı gibi konularına göre değil, komutanlara göre bir araya toplayan Polyainos birinci kitabında Atinalı ünlü komutan Alkibiades'e dair de bazı anekdotlar aktarmıştır. Çalışmamızda söz konusu anekdotların tarihsel boyutta ne gibi bir değeri ve önemi olduğu konusu üzerinde durulmaya gayret edilecektir.

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü, İstanbul.
emre.erten@istanbul.edu.tr

Birinci Anekdot

Polyainos'un eserinde yer alan Alkibiades ile ilgili anlatımlardan ilki Alkibiades ile Kallias arasındaki ilginç dostluğun başlangıcıyla ilişkilidir:

"Alkibiades (bir defasında) dostlarını şöyle imtihan etti: Karanlık bir odaya bir erkek heykeli koydu, sonra arkadaşlarından her birini içeri sokup, bunu öldürülmüş birisi gibi gösterip onlardan bu korkunç olayın gizli kalması konusunda kendisine yardımcı olmalarını istedi. Diğerleri bu suça ortak olmaktan kaçındılar, fakat Hipponikos oğlu Kallias heykele yaklaştı ve bunun dostların sınanması için yapılmış olduğunu ortaya çıkardı. Böylece Kallias'ı sadık bir dost olarak kabul etti ve Kallias (artık) Alkibiades için her şey demekti" (Polyain. I. 40. 1).

Polyainos'un aktardığı bu anekdot, Alkibiades'in henüz çocukluk ve gençlik çağlarında belirmeye başlayan ve herkesin dikkatini üzerine çeken kişilik yapısına dair antik kaynaklardaki benzer nitelikli anlatılardan biridir. Bunlardan çok iyi bilinen bir diğerine göre Alkibiades bir güreş esnasında rakibi tarafından kapana kısırlınca yenilmekten korkarak kurtulmak için onun kollarını ısırır, bunun üzerine diğeri onu bırakıp şöyle bağırır: *"Ey Alkibiades tıpkı bir kadın gibi ısırıyorsun"*. Alkibiades ise şöyle cevap verir: *"Hayır hiç de değil, tıpkı bir aslan gibi"*. Bunun dışında başka anekdotlarda da onunla ilgili ilginç olaylar anlatılır. Söz gelimi bir zar atma oyunu sırasında yoluna devam eden at arabasının önüne atılarak durdurması, flüt eğitiminin zararlı oluşuyla ilgili arkadaşlarını etkilemesi, Homeros'la ilgili çalışmaları olmadığını söyleyen öğretmeninin yanı sıra sırf bir iddia uğruna yukarıdaki anekdotta da adı geçen Kallias'ın babası Hipponikos'u tokatlaması veya çok pahalıya aldığı köpeğinin kuyruğunu kestirip, bunu neden yaptığını soranlara *"çünkü Atinalıların benim hakkımda daha başka kötü şeyler söylemelerinden dolayı bu konuda gevezelik etmelerini yeğlerim"* şeklinde cevap vermesi bu tür ilginç anekdotlara örnek verilebilir¹.

Polyainos'un elimizdeki anlatımının benzer şekilde Alkibiades'in etkileyici kişiliğine atıfta bulunmakla beraber komutanlık vasıflarıyla veya kurguladığı herhangi bir savaş hilesiyle ilgili olmaması dikkat çekicidir. Zira Polyainos'un asıl amacının bu tür taktikleri bir araya getirmek olduğu düşünüldüğünde bu anekdota neden yer vermiş olduğu sorusu akla gelebilir. Kanımızca yazar bunu Alkibiades hakkındaki diğer sekiz anekdotuna bir tür başlangıç gibi düşünmüş ve Alkibiades'in savaşlarda sergileyeceği kurnazlıkların henüz gençlik yıllarındaki habercisi sayılabilecek tarzda bir örnek olarak seçmiş olmalıdır. Polyainos'un Kallias hakkında verdiği bilgilerden Hipponikos'un oğlu oluşu ve Alkibiades ile aralarındaki dostluk ilişkisi doğru olmakla beraber anlattığı bu hikâyenin gerçekliği konusunda bazı tereddütler mevcuttur. Nitekim Alkibiades'in yaşam öyküsünü çok kapsamlı şekilde ele alan Hertzberg, aralarında Polyainos'un eserinin de olduğu derleme niteliğindeki çalışmalarda rastlanan Alkibiades'e ait bu tür anekdotların çok faydalı olmadığını belirtmekte, ayrıca söz konusu öyküyü 'tuhaf' bularak bunun doğruluğu hakkındaki şüphesini dile getirmektedir². Nitekim Toepffer'in yanı sıra Kallias hakkında detaylı bir çalışma sunan Swoboda da Polyainos'un bu anlatımına değinmemektedir³. Benzer şekilde Heftner de onunla ilgili bu tür anekdotların hemen hepsinin Alkibiades'i henüz çocukluk ve yeni

¹ Alkibiades'in çocukluk ve gençlik yılları için özellikle bkz. Hertzberg 1853, 21 vdd.; Erten 2005, 7-26; Heftner 2011, 11-26.

² Hertzberg 1853, 60 ve 139 dn. 59: *"Die Freundschaft zwischen Alkibiades und Kallias angehend, so s. die seltsame Geschichte bei Polyain. I. 40. 1"*.

³ Toepffer 1894, 1516-1532; Swoboda 1919, 1618-1622, Kallias için ayrıca bkz. Gärtner 1979, 67.

yetmelik dönemlerinde bile normal ölçütlerin ötesinde sıra dışı genç bir aristokrat olarak gözler önüne serdiğini, ancak bunların tarihsel değerinin şüpheli olduğunu ve büyük kısmının Alkibiades'in yetişkinlik dönemlerinde beliren kişilik özelliklerinden ilham alan yazarlar tarafından yaratılmış olabileceğini ileri sürmektedir⁴. Ancak Alkibiades'in, yaşamı boyunca sıra dışı davranışları bolca sergileyen birisi olduğunu düşündüğümüzde, dostlarının sadakatini denemek için yaptığı akıllıca bir hileyi anlatan Polyainos'un sözlerini tümüyle uydurma kabul etmek yerine bir gerçeklik payı olma ihtimalini gözden uzak tutmamak gerekir. Nitekim Melber Polyainos'un bu anekdotunu Alkibiades'in sadece düşmanlarına değil dostlarına karşı da bazen hileye başvurabildiğine dair yazar tarafından aktarılan anekdotlara bir örnek olarak göstermekte ve doğruluğu konusunda herhangi bir şüphe dile getirmemektedir⁵.

Bununla beraber, son cümlede geçen "... καὶ τὰ πάντα ἧν Ἀλκιβιάδῃ Καλλίας" şeklindeki ifade ise Polyainos tarafından yapılmış pek de doğru olmayan bir yorum gibi görünmektedir. Çünkü buna göre Kallias, anlatılan olaydan sonra artık Alkibiades'in en iyi dostu olmuş gibi gösterilmekte, ancak ileride yaşanan bazı olaylar aslında durumun ya ifade edildiği gibi olmadığını ya da zaman içinde değiştiğine işaret etmektedir. Bilindiği gibi Alkibiades, Kallias'ın kız kardeşi Hipparete ile evlenmiştir. Bazılarına göre Hipparete'yi babası Hipponikos değil, bizzat Kallias hem de on *talanta*'lık büyük bir çeyizle beraber Alkibiades'e vermiştir. Buraya kadar aralarındaki dostluk ilişkisi Polyainos'u doğrular gibi görünse de, Alkibiades'in, çocuk sahibi olmaları halinde ödeme yapılması için önceden anlaşmış olduklarını söyleyerek ilk doğumda bir on *talanta* daha vermeyi Kallias'a zorla kabul ettirdiğine dair bilgiler mevcuttur. Hatta bunun üzerine Kallias sahip olduğu zenginliğe yönelik Alkibiades'in bir komplo çevirmesinden korkarak hiç vâris bırakmadan ölmesi durumunda bütün parasını ve evini halka bağışladığını açıklamıştır. Bu olay aralarındaki dostluk ilişkisinin pek de Polyainos'un belirttiği düzeyde olmadığını gösteren önemli bir örnektir. Ayrıca Alkibiades'in alenen ve hiç ara vermeden çapkınlık peşinde koşması evine bağlı ve erdemli bir kadın olan Hipparete'yi çok üzmüş, sonunda Hipparete kardeşi Kallias'ın evine yerleşmiş ve olay boşanma aşamasına kadar gelmiştir. Daha sonra Alkibiades boşanma başvurusunu yapmak için dışarı çıkan Hipparete'yi zorla alıp evine götürmüştür⁶. Her ne kadar bu olanlar karşısında Kallias'ın tepkisini bilemesek de kız kardeşinin Alkibiades tarafından bu denli mağdur edilmesi hoşuna gitmiyor olmalıydı. Aralarında Polyainos'un öne sürdüğü kadar büyük bir dostluk olsaydı en azından Alkibiades'in bir nebze olsun kendisine çeki düzen vermesi ve Kallias'ın kız kardeşini bu şekilde üzmekten kaçınması beklenirdi. Bütün bunların da ötesinde Alkibiades'in Kallias'ı öldürtmeye teşebbüs ettiğine dair bazı rivayetlerin mevcut olması⁷ Polyainos'un Kallias ile Alkibiades arasındaki gerçek ilişkiyi araştırmadan, muhtemelen bir derleme eserden edindiği basit bilgilerden hareketle ikisinin "*çok iyi dost oldukları*" sonucuna varması muhtemelen üzerinde düşünülmesi gereken bir görüştür.

İkinci Anekdot

Polyainos'un Alkibiades ile ilgili anlatımlarından ikincisinde bu ünlü komutan tarafından gerçekleştirilen askerî operasyonlardan birine dair bazı kısa bilgiler yer almaktadır:

"Alkibiades bir düşman kentine doğru yelken açtı ve askerleri geceleyin

⁴ Heftner 2011, 16.

⁵ Melber 1885, 508.

⁶ Bu olaylar için bkz. Plut. *Alk.* 8; ayrıca bk. Hertzberg 1853, 125-126; Taeger 1943, 47; Erten 2005, 24-25; Heftner 2011, 81-82, 85.

⁷ Hertzberg 1853, 140 dn. 62.

karaya çıkartıp, gündüzü bekledi. Düşmanlar dışarı çıkmayınca bir tuzak hazırladı ve çadırlarını yakarak tekrar denize açıldı. Kenttekiler de onun gittiğini görünce cesaretlendiler ve dışarı çıkıp etrafa dağıldılar. O zaman pusuda bekleyenler yerlerinden fırlayıp çok sayıda esir aldılar ve büyük bir ganimet elde ettiler. Alkibiades de tekrar geri dönüp pusuya yatanları ve ele geçenleri de alarak denize açıldı” (Polyain. I. 40. 2)⁸.

Bu anlatımda ilk göze çarpan olumsuzluk bir tarihsel olayla ilgili öncelikle verilmesi gereken bilgilerden olan ‘yer ve zaman’ unsurlarının yazar tarafından tümüyle belirsiz bırakılmış olmasıdır. Bu nedenle, söz konusu metinde anlatılanları diğer antik yazarlarla karşılaştırma ve olayın içeriğini ortaya çıkarma şansı oldukça azalmakta, dolayısıyla yazarın aktardığı bu bilginin analizi sağlıklı bir biçimde yapılamamaktadır. Nitekim Hertzberg de söz konusu olayın detaylı şekilde incelenmesinin mümkün olamadığı sonucuna varmaktadır⁹. Buna karşılık Bendz ise Byzantion’un zapt edilmesiyle ilgili Frontinus’taki¹⁰ bir anekdotu Polyainos’un bu anlatımıyla bağdaştırmaktadır¹¹. Benzer şekilde Busolt da Polyainos’un bu ifadelerini her ne kadar anlaşılmaz bulsa da Frontinus’un söz konusu anekdotuyla ilişkili görmektedir¹². Ancak Polyainos’un anlatımında olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiği anlaşılamadığından konuyla ilgili diğer antik yazarlara da göz atmak zorunludur. Bendz’in Polyainos ile ilişkilendirdiği Frontinus’un kısa anlatımı ilk başta gerçekten de yazarımızın verdiği bilgilerle bir ölçüde benzerlik gösteriyor gibidir: “*Alkibiades, duvarların arkasında gizlenmiş olan Byzantionlularla çarpıştığı esnada bir tuzak hazırlayarak geri çekiliyormuş gibi yaptı; bunun ardından dikkatsiz davrandıkları bir anda onları yenilgiye uğrattı*”¹³. Ancak Frontinus ile Polyainos’ta bahsedilen bu “sözde” geri çekilme taktiği yüzeysel olarak örtüşse de detaylara bakıldığında iki yazar arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Zira Polyainos, Alkibiades’in askerlerini ‘geceleyin’ karaya çıkardığından, ‘çadırlarını yakarak’ denize açıldığından, bir miktar askeri pusu için geride bıraktığından, kenttekilerin yanılgıya kapılıp ‘dışarı çıkmasıyla’ bunlar tarafından yenilgiye uğratıldığından söz etmekte, ancak bu bilgiler Byzantion saldırısından çok kısaca bahseden Frontinus’ta yer almamaktadır. Ayrıca Frontinus’un anlatımı, aşağıda değineceğimiz Diodoros, Ksenophon ve Plutarkhos’taki detaylı bilgilerin de hemen hiçbirini içermemektedir. Dolayısıyla onun sözlerini, Polyainos’un anlatımının Byzantion kuşatması ile bağlantılı olduğuna işaret eden bir ipucu olarak değerlendirmek konusunda ihtiyatlı olunmalıdır.

Bu bağlamda öncelikle, söz konusu yazarların Byzantion’un zaptıyla ilgili ifadelerini gözden geçirmek gerekmektedir¹⁴. Bunları ana hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz: Alkibiades Byzantion’a giderek kenti bir duvarla çevirtir¹⁵. Atinalıların Byzantion’u uzaktan atışlarla ve hücumlarla tehdit ettikleri sırada Spartalı komutan Klearkhos Byzantion’dadır. Atinalılar zor kullanarak kenti ele geçiremeyeceklerini anlayınca bazı Byzantionluları kenti teslim etmeye ikna ederler¹⁶. Klearkhos,

⁸ Krş. Frontin. *strat.* III. 11. 3.

⁹ Hertzberg 1853, 68 dn. 59.

¹⁰ Alkibiades’e ilişkin Aelianus, Valerius Maximus ve Frontinus gibi yazarlarca yapılan genel değerlendirmeler için ayrıca bk. Hertzberg 1853, 7-15.

¹¹ Frontin. *strat.* III. 11. 3.

¹² Busolt 1904, 1559 dn. 3.

¹³ Frontin. *strat.* III. 11. 3.

¹⁴ Diod. XIII. 66-67; Ksen. *Hell.* I. 3. 14-21; Plut. *Alk.* 31. 1-6.

¹⁵ Plut. *Alk.* 31. 1-2 krş. Ksen. *Hell.* I. 3. 14; Diod. XIII. 66. 3.

¹⁶ Ksen. *Hell.* I. 3. 16 ve 18-19; Diod. XIII. 66. 6 ve Plut. *Alk.* 31. 2.

kimsenin böyle bir şey yapacağını düşünmediği için gerekli tedbirleri aldıktan sonra kenti Koiratadas ve Helikos'a emanet ederek Pharnabazos'un yanına gider¹⁷. Bunun üzerine, Alkibiades Ionia'daki bir ayaklanma nedeniyle gitmek zorunda olduğu söylentisini yayarak, gündüz vakti bütün donanmasını alıp denize açılır ve gözden kaybolur¹⁸. Gece olunca Alkibiades geri döner ve *hoplites*'leriyle kıyıya çıkarak sessizce surlara yaklaşır. Bu sırada Atina gemileri de limana girerek büyük bir gürültüyle ansızın hücumla geçerler. Bu beklenmedik saldırı yüzünden Byzantionlular dehşete düşerler. Aynı zamanda herkesin limana koşarak gemilerin saldırısıyla uğraşması kentteki Atina taraftarlarının Alkibiades'i daha güvenli bir şekilde içeriye almaları için fırsat yaratır¹⁹. Fakat Byzantion'da bulunan Peloponnesoslular, Boiotialılar ve Megaralılar limana saldıran Atinalıları gemilerine geri püskürtürler ve düşmanların kentte olduğunu fark edince bir araya gelip Atinalılara hücum ederler. Yaşanan şiddetli çarpışmada Alkibiades sağ kanatta, Theramenes de sol kanatta üstünlüğü ele geçirir ve muharebenin sonunda canlı kalan yaklaşık üç yüz düşman askerini esir alırlar²⁰.

Bu yazarların aktardığı bilgiler Polyainos ile karşılaştırıldığında uygulanan taktik bakımından ilk başta bir benzerlik var gibi görünmektedir. Zira Polyainos da kenttekilerin surların arkasında saklandığını ve Alkibiades'in onları yanıltmak için taktik gereği denize açıldığını söylemektedir. Ancak detaylara bakıldığında onlarla arasında önemli farklar olduğu açıktır. İlk olarak Polyainos, operasyon başlarken Alkibiades'in askerlerini gece vakti, yani gizlice karaya çıkardığından söz etmekte, dolayısıyla bu 'baskın tarzında' hesaplanmış bir harekâtı düşündürmektedir. Ayrıca Polyainos'un anlattığı olay bir günde olmuş bitmiş gibi görünmektedir. Hâlbuki Byzantion'un ele geçirilme sürecinin bundan çok daha uzun sürdüğü, bütün Atina kuvvetlerinin Byzantion önlerinde toplandığı, kentin batı yakasındaki surların etrafının bir duvarla çevrildiği ve bu surların bir müddet savaş makineleri ve mancınıklarla dövüldüğü bilinmektedir²¹. Dolayısıyla Byzantion olayında Polyainos'un söylediği gibi gece karanlığından faydalanılıp ansızın başlatılan değil, aksine zamana yayılan bir operasyon söz konusudur. Bu da Polyainos ile diğer kaynakların bahsettiği harekât arasında daha en başta taktiksel bakımdan bir fark olduğunu göstermektedir. Bu noktada Alkibiades'in gece vakti donanmasıyla geri gelerek, gizlice karaya çıkıp surlara yaklaştığını anlatan Plutarkhos'un sözleriyle bir paralellik kurulmak istense bile, diğer farklılıklar bir yana gerek Plutarkhos gerekse Diodoros'a göre bu olayın Polyainos'taki gibi operasyonun başlangıcında değil sonuna doğru meydana gelmiş olması yazarın anlatımıyla yine önemli bir tezat teşkil etmektedir.

Diğer yandan Polyainos, Alkibiades'in gündüzü beklediğini, düşmanlar kentten çıkmayınca denize açıldığını, sonra bu hileye aldanıp dışarı çıktıklarında da pusudaki askerleri tarafından yenilgiye uğratıldıklarını anlatmaktadır. Yazar her ne kadar açıkça belirtmese de bu anlatıma göre çarpışma gündüz meydana gelmiş görünmektedir. Zira kentte yaşayanların yakın bir tehdit

¹⁷ Detaylar için özellikle bkz. Ksen. *Hell.* I. 3. 15-18 krş. Diod. XIII. 66. 6.

¹⁸ Plut. *Alk.* 31. 2-3 krş. Diod. XIII. 67. Ksenophon, Alkibiades'in uyguladığı bu taktikten söz etmemektedir (bkz. Ksen. *Hell.* I. 3. 14 vd.). Heftner de Byzantion'un alınışından bahsederken bu taktiğe yer vermemektedir (bkz. Heftner 2011, 160).

¹⁹ Ksenophon, bu adamların Thrakion adlı meydana götüren kapıyı açtıklarını ifade eder (bkz. Ksen. *Hell.* I. 3. 20).

²⁰ Plut. *Alk.* 31. 3-5; ayrıca krş. Diod. XIII. 67. 2-7. Diodoros ve Plutarkhos'tan farklı olarak Ksenophon bu çarpışmadan söz etmemekte ve Helikos ile Koiratadas'ın, kuvvetlerini *agora*'ya sevk ettikten sonra her yönden kuşatılınca teslim olmak zorunda kaldıklarını belirtmektedir, Ksen. *Hell.* I. 3. 21-22. Byzantion'un alınışıyla ilgili detaylar için bkz. Busolt 1904, 725-726 dn. 2; Arslan 2010, 121-127.

²¹ Arslan 2010, 121 dn. 436 ve 122.

mevcutken dışarı çıkmak için geceyi değil gündüzü tercih etmiş olmaları şüphesiz akla daha yakındır. O halde olayın ‘gerçekleşme zamanıyla’ ilgili bu bilgilerin de Ksenophon, Diodoros ve Plutarkhos’la uyuşmadığını söyleyebiliriz, çünkü bu yazarlar Byzantion’un bir ‘gece saldırısıyla’ alındığını açıkça bildirmektedirler. Bu konuda Polyainos ile aralarındaki tek benzerlik Alkibiades’in donanmasıyla ‘gündüz vakti’ denize açılıp gözden kaybolmasıdır²². Ancak Polyainos’un anlatımından çıkardığımıza göre, Alkibiades denize açıldıktan sonra tekrar geri dönüp savaşmayı değil, geride bıraktığı askerlerin savaşı sona erdireceğini hesaplamış görünmektedir. Hâlbuki Plutarkhos ve Diodoros’a göre bu denize açılma hâdisesi Alkibiades’in geri dönerek bizzat saldırı için hazırladığı tuzağın bir parçasıdır. Ayrıca Polyainos, Alkibiades’in bir miktar askerini pusu amaçlı geride bıraktığını vurgularken, Plutarkhos onun bütün donanmayla beraber gittiğini dile getirmektedir. Diodoros (XIII. 67) ise, Alkibiades’in denize açıldığı sırada kara birliklerinin güvenli bir mesafeye kadar uzaklaşıp beklediklerini belirtmekle Polyainos’un anlatımına az da olsa yaklaşmaktadır²³. Bu bağlamda Polyainos’a göre zaferin bizzat Alkibiades değil de, geride bıraktığı askerler tarafından kazanılmış olması özellikle dikkat çekicidir. Zira yazar, Alkibiades’in “*savaş bittikten sonra*” yalnızca ganimetleri ve esirleri topladığını belirtmektedir. Ksenophon, Diodoros ve Plutarkhos ise Alkibiades’in Byzantion’daki saldırıyı yönettiğini ve çarpışmaların içinde bizzat yer aldığını açıkça dile getirmektedirler. Bunun yanı sıra Polyainos’a göre çarpışmanın “*kent dışında*” gerçekleşmesi, diğer yazarlara göre ise zaferin “*kent içinde*” kazanılması da yine çok önemli bir farklılıktır. Hatta bu yazarlar, kente girebilmek için Alkibiades’in içeriden bazı kişilerle anlaşması, gece vakti Atina donanması surlara saldırırken askerleriyle beraber gizlice kente girmesi ve içerideki şiddetli muharebeye dair Polyainos’ta yer almayan pek çok detay vermektedirler. Polyainos’un bahsettiği savaş taktiği ise yukarıda da belirttiğimiz gibi kente girmek için değil, aksine pusuda bırakılmış askerlerin kentten çıkacak olanlara saldırması üzerine kurgulanmış ve savaş da bu şekilde sonuçlanmış görünmektedir.

Tüm bunların dışında, dikkatimizi çeken diğer bir ayrıntı ise Polyainos’un sözünü ettiği kentin tümüyle ele geçip geçmediğinin de belli olmamasıdır. Gerçekten de yazar, savaşın ardından Alkibiades’in kente girişinden ve zapt edişinden bahsetmemekte, sadece ganimetleri ve esirleri toplayıp denize açıldığını dile getirmekte; anlattıkları bu bakımdan da Byzantion’un zaptıyla ilgili bilgi veren diğer yazarlarla uyuşmamaktadır²⁴. Ayrıca Polyainos’un bahsettiği bu kentin ismini vermemesi de gariptir, zira oldukça stratejik bir güzergâhta bulunan Byzantion gibi önemli bir kentin ele geçirilmesinden bahsediyorsa en azından adını zikretmesi beklenirdi. Kaldı ki yazar, kentin adı bir yana Byzantion’a işaret eden başka bir ipucu da vermemiştir. Bu bağlamda Polyainos’un bir başka olumsuz yanı da olayla ilgili kronolojik bir veri sunmamasıdır. Dolayısıyla söz konusu anekdotun ait olduğu zaman dilimi anlaşılamadığından hangi kentten söz edildiğini anlamak daha da güçleşmektedir. Ayrıca, az sonra tekrar değineceğimiz üzere bu anekdotun hemen ardından Thrasylos hakkında bilgi verdiği bir pasajda Byzantion kuşatmasından, üstelik kentin adını da açıkça vererek söz etmesi, ele aldığımız bu anekdottaki kentin başka bir yer olabileceği yönündeki şüphemizi artırmaktadır²⁵. Bütün bu ipuçlarını bir araya getirdiğimizde, Polyainos’un ikinci anekdotunda, Byzantion’un Alkibiades tarafından zapt edilmesinden ziyade yine onun tarafından şu anda adını bilemediğimiz bir başka kente düzenlenen, kısa süreli ve hızlı sonuç alınmış askerî bir operasyondan bahsedildiği ve belki de olaya konu olan bu kentin

²² Diod. XIII. 67. 1; Plut. *A/k.* 31. 3.

²³ Plutarkhos ve Ksenophon ise böyle bir bilgi vermemektedir.

²⁴ Byzantion’un alınışından sonra olanlar hakkında bkz. Arslan 2010, 127-128; 2011, 19.

²⁵ Polyain. I. 47; krş. Arslan 2011, 18 dn. 56.

stratejik bakımdan fazla bir önemi olmayışı nedeniyle olayın yazar tarafından adı verilmeden özetlendiği izlenimi doğmaktadır. Şüphesiz böyle bir olaya konu olan kenti açıkça tanımlamaması olması yazar adına göze çarpan önemli kusurlardan bir tanesidir.

Bir diğer olasılık ise Polyainos'un derleme niteliğindeki eserlerden, el kitaplarından edindiği bilgileri çoğu zaman "özensizce" kullanan bir yazar olarak bilinmesi²⁶ ve burada da Byzantion'un zaptını anlatan güvenilir kaynaklar yerine yine bu tür bir çalışmadan yararlanarak hatalı bilgi aktarmış olmasıdır. Bu bağlamda onun Byzantion olayı ile ilgili güvenilir kaynakları ya hiç incelememiş ya da bunları gördüğü halde bilemediğimiz sebeplerden dolayı kendince değişiklikler yaptığını düşünmek de mümkündür. Nitekim hemen yukarıda değindiğimiz Thrasylos'la ilgili anlatımı bu olasılığı güçlendirmektedir. Zira yazar bu kısımda, Byzantion'un Atinalılara teslim edilmesiyle ilgili gizli anlaşmanın Alkibiades'le değil Thrasylos'la yapıldığını, Thrasylos'un taktik gereği Ionia'ya doğru yola çıktığını ve geceleyin gizlice dönerek Byzantion'u ele geçirdiğini anlatmakla Ksenophon'un kısmen, Diodoros ve Plutarkhos'un ise doğrudan Alkibiades'e mal ettiği kentin alınma sürecini hatalı şekilde Thrasylos'a ait göstermekte, dolayısıyla olayın "*esas kahramanı*" bakımından bu yazarlardan kesinlikle ayrılmaktadır²⁷. Busolt, Polyainos'un bu hatalı anekdotunun Ksenophon'un sade anlatım tarzıyla yetinmeyen Ephoros'a dayandığını ileri sürmektedir²⁸. Bu noktada tahminimiz yazarın asıl önemli kaynakları görmediği ve bir derleme eserden aldığı bilgileri analiz etmeden kullandığı yönündedir. Diğer yandan şayet Polyainos, Byzantion olayını bu kaynaklarda gördüğü halde kendince değiştirerek aktarıysa, şüphesiz bu onun adına 'yetersiz incelemekten' çok daha büyük bir olumsuzluk olacaktır. Son olarak ele aldığımız ikinci anekdotta yazarın Byzantion'un zaptından bahsettiğini varsaysak bile, konuya yer, zaman ve mekan açısından açıklık getirmemiştir. Bu bakımdan Busolt'un sert eleştirisi oklarına hedef olmuştur. Öyle ki Busolt, Polyainos'un bu anekdotta Alkibiades'in Byzantion operasyonunu çok "*sulandırdığını ve âdeta tanınmaz hale getirdiğini*" belirtmektedir. Heftner ise Byzantion'un alınışıyla ilgili kaynaklar arasında Polyainos'u göstermeyerek yalnızca Ksenophon, Diodoros ve Plutarkhos'a yer vermektedir²⁹.

Üçüncü Anekdot

Polyainos bu anlatımında Alkibiades'in komutanlık vasıflarıyla ilgili ilginç bir ipucu niteliğinde olan şu bilgileri aktarmaktadır:

"Lakedaimonialılar Atina'yı kuşattıkları zaman Alkibiades kentteki, Pire'deki ve denize kadar uzanan surlardaki³⁰ muhafızları gece nöbetinde uyanık tutabilmek için, geceleyin akropolis'ten bizzat üç defa meşale kaldıracğını ve her kim buna karşılık kendi meşalesini kaldırmazsa görev yerini terk etmiş sayılarak cezalandırılacağını duyurdu. Böylece komutan meşalesini kaldırdığı zaman görev başında olduklarını göstermek ve karşı işaret verebilmek için hepsi uyanık kaldı ve akropolis'i gözetledi" (Polyain. I. 40. 3).

²⁶ Yazarın özensizliği ve yaptığı keyfî değişiklikler için bkz. Melber 1885, 477; Busolt 1904, 756-757 ve Kroh 1972, 507 (Kroh yazarı amatör olarak nitelemektedir).

²⁷ Polyain. I. 47; krş. Arslan 2010, 125-126 dn. 445, Alkibiades'in Byzantion'un zaptında oynadığı rol için ayrıca bkz. 123-126; Busolt 1904, 725-726 dn. 2, 1558-1559; Heftner 2011, 160.

²⁸ Busolt 1904, 757 dn. 1.

²⁹ Busolt 1904, 1559 dn. 3; Heftner 2011, 159-160 dn. 60. Byzantion'un alınışıyla ilgili detaylar için ayrıca bkz. Erten 2005, 100-102; Arslan 2011, 16-19.

³⁰ Atina bu duvarlar sayesinde önemli liman kenti Pire'ye bağlanıyordu.

Hertzberg burada anlatılan olayın ya Arkhidamos harbinin ilk yıllarına ya da daha büyük olasılıkla MÖ 408 yılı civarına tarihlenebileceğini ve Atina'nın Dekeleia'daki Sparta garnizonu tarafından kuşatılmasıyla bağlantılı olması gerektiğini ileri sürmektedir³¹. Gerçekten de Alkibiades Spartalılardan ayrılmasının ardından, MÖ 411-409 yılları arasında Atina yararına Anadolu'da kayda değer başarılar elde ettikten sonra MÖ 408 yılında yeniden Atina'ya dönmüş ve ordunun başına getirilmiştir³². Şayet Polyainos'un yukarıda değindiğimiz ikinci anekdotu Byzantion'un zaptıyla ilgili görülürse, MÖ 409 yılında meydana gelen bu olayın hemen ardından ele almakta olduğumuz üçüncü anekdota yer vermesi ilk bakışta Hertzberg'in öne sürdüğü MÖ 408 tarihini destekler nitelikte görünmektedir. Ancak daha sonraki örneklerde de görüleceği üzere Polyainos'un Alkibiades'le ilgili anekdotları sıralarken kronolojiye fazla dikkat etmediğini unutmamak gerekir. Hertzberg'in ileri sürdüğü bu tarih bir başka bakımdan da tartışmaya açıktır. Zira Ksenophon, Alkibiades'in Atina'ya dönmesinden sonra burada geçirdiği beş ay boyunca yaşanmış böyle bir kuşatma olayından söz etmemektedir. Alkibiades bu kısa dönemin sonunda da Andros'u kuşatmak üzere Atina'dan ayrılmış, ardından Sisam'a gitmiş ve en nihayetinde Notion yenilgisi yüzünden Khersonesos'a kendi isteğiyle sürgün olarak çekilmiştir³³. Şayet Polyainos'un anlattığı bu olay Hertzberg'in öne sürdüğü gibi MÖ 408 yılı civarında meydana gelmiş olsaydı Ksenophon'un bundan söz etmesi beklenirdi. Nitekim Toepffer ve Heftner de bu yıl içinde Atina'da yaşanmış böyle bir kuşatmadan bahsetmemektedirler³⁴. Diğer yandan Bendz, Hertzberg'e benzer şekilde bu olayı önce Dekeleia'nın Spartalılarca tahkim edilmesinden sonraya denk gelen döneme, yaklaşık MÖ 410 yılı civarına tarihlemekte, bir başka yerde ise ilginç biçimde Peloponnesos Savaşı'nın hangi yılına tekabül ettiğini tespit etmenin mümkün olmadığını dile getirmektedir³⁵. Keza Bendz'in ilk başta verdiği MÖ 410 tarihi de hatalıdır, zira o esnada Alkibiades Atinalılarla henüz yeni yeni yakınlaşmaya başlamıştır ve Atina'ya dönmesine de daha iki yıl bulunmaktadır³⁶.

Görüldüğü gibi, Polyainos'un Alkibiades hakkında verdiği bu anekdot da teyide muhtaç durumdadır. Yazar bu kez olayın geçtiği yeri ve tarafları belirtmişse de zamanı hakkında aydınlatıcı olamamıştır, zira olayın öncesi ve sonrasıyla herhangi bir bağlantı kurmadığı gibi hangi zaman dilimine tekabül ettiğini de belirtmemiştir. Dolayısıyla bu taktiğin Alkibiades tarafından Peloponnesos Savaşı'nın hangi yılında uygulandığı ne yazık ki anlaşılamamaktadır. Ayrıca Polyainos diğerlerinde olduğu gibi bu bilgiyi de hangi kaynaktan aldığını belirtmemekte, bu da gerekli karşılaştırmaları yapmayı olanaksız hale getirmektedir. Ancak antik döneme ait savaş taktiklerini onun yaptığı gibi kişilere göre değil, konu başlıklarına göre toplamaya gayret etmiş olan Frontinus'un *Strategemata*'sının üçüncü kitabında bu olayın bir kaç küçük fark dışında Polyainos'a benzer şekilde nakledildiğini görmekteyiz³⁷. Dolayısıyla Polyainos ile Frontinus'un birbirine çok

³¹ Hertzberg 1853, 39, 68 dn. 59 krş. Melber 1885, 441-442. Dekeleia'nın Spartalılar tarafından tahkim edilmesi MÖ 413 yılında gerçekleşmiştir.

³² Detaylar için bkz. Erten 2005, 86 vdd.

³³ Ksen. *Hell.* I. 4, 18-23 ve 5. 1-18.

³⁴ Toepffer 1894, 1529 vd.; Heftner 2011, 162 vd.

³⁵ Frontin. *strat.* III. 12. 1.

³⁶ Erten 2005, 91 vdd., 103 vd.

³⁷ Söz gelimi Polyainos Alkibiades'in geceleyin nöbetçileri uyanık tutmak için meşalesini "üç kere" kaldıracağından söz ederken (ὡς αὐτὸς ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως νύκτωρ τρίς ἀνασχῆσαι τὸν λαμπτήρα) Frontinus ise geceleyin verilecek tek işaretten söz etmektedir. Bir diğer detay da Polyainos'un "kentteki, Pire'deki ve denize kadar uzanan duvarlardaki" nöbetçilerden bahsetmesine karşılık βουλόμενος τοῦς φύλακας τοῦ ἄστεος καὶ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν σκελῶν τῶν ἄχρι θαλάσσης ἀγρύπνους περὶ τὴν φυλακὴν

benzeyen bu bilgileri bir başka ortak kaynaktan almış olmaları yüksek olasılıktır. Nitekim Melber yukarıda ele aldığımız ilk üç anekdotun Polyainos tarafından böyle bir derleme eserden alınmış olduğu görüşündedir³⁸. Sonuç olarak söz konusu olayın Hertzberg'in ilk başta ön gördüğü üzere, Atinalıların Sicilya seferinden önce -yani Alkibiades'in Atina'da olduğu ve henüz kaçak durumuna düşmediği yıllarda- gerçekleşmiş olması da mümkündür. Bir başka olasılık ise, edindiği bilgileri çoğu zaman özensizce kullanan ve detaylı inceleme alışkanlığı olmayan Polyainos'un şu an bilemediğimiz bir başka olayda gerçekleşen benzer bir meşaleyle sinyal verme yöntemini hatalı veya keyfi bir şekilde Alkibiades'le ilişkilendirmiş olmasıdır. Ancak bu, Frontinus'un da aynı hataya düşmüş olduğu anlamına geleceğinden söz konusu yorumda ihtiyatlı olunması gerekir.

Dördüncü anekdot

Polyainos bunun ardından dördüncü anekdota geçmekte ve Sicilya seferi sırasında Katane kentinin Atinalılarca alınışına değinmektedir:

"Alkibiades Sicilya'ya yelken açıp Korkyra'ya geldiği zaman, kentlere gruplar halinde gittiklerinde daha kolay erzak temin edebilsinler diye elindeki büyük gücü üç kısma ayırdı. Kendisi ise Katane'ye gitti, fakat Kataneliler onu içeri almayınca bir elçi gönderip tek başına huzurlarına çıkmak ve onların yararına olacak şeyler söylemek istediğini bildirdi. Alkibiades (adamlarına) Kataneliler bunu kabul edip meclise koştukları zaman surlardaki zayıf kapıları kırıp içeri girmelerini emretti. Gerçekten de böyle oldu ve Alkibiades halkın önünde sözlerine başladığı sırada Atinalılar Katane'yi ele geçirdi" (Polyain. I. 40. 4)³⁹.

Bilindiği gibi Atinalıların felaketle sonuçlanan Sicilya seferi ünlü tarihçi Thukydides tarafından en ince detaylarına varıncaya kadar anlatılmaktadır. MÖ 415 yılının yaz aylarında Alkibiades, Nikias ve Lamakhos komutasındaki Atina ordusunun Sicilya seferi için yola çıktığını ve Korkyra'ya vardığını anlatan Thukydides de Polyainos gibi ordunun burada üçe bölündüğünü bildirmektedir. Ancak dikkat çekici olan, Thukydides'in verdiği bilgilerle Polyainos'un kiler arasında daha ilk bakışta bazı farklılıkların göze çarpmasıdır. Nitekim Polyainos Korkyra'da toplanan kuvvetlerin üçe bölünüşünü ayrıntıya girmeden aktarırken, Thukydides konuyu daha detaylı şekilde anlatmakta ve donanmanın üçe bölündüğünü, her bölüme komuta edecek kişilerin 'kura ile seçildiğini', her komutan birlikte yol alırsa çıkartma sırasında su, liman ve erzak sıkıntısına düşmek istemediklerini, her bölümün ayrı bir önderi olursa düzeni sağlamanın ve komuta etmenin daha kolay olacağını düşündüklerini belirtmektedir. Ancak bu kısımda asıl dikkat çekici husus, Polyainos'un burada tümüyle Alkibiades'i ön plana çıkaran ve Korkyra'ya gelen kuvvetlere yalnızca o komuta ediyormuş izlenimi uyandıran Ἀλκιβιάδης πλέων ἐπὶ Σικελίαν ἐλθὼν ἐς Κέρκυραν şeklindeki sözleridir. Halbuki Thukydides aynı durumu şu sözlerle ifade etmekte ve Alkibiades'ten söz etmemektedir: οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἤδη ἐν τῇ Κερκύρᾳ αὐτοὶ τε καὶ οἱ ξύμμαχοι ἅπαντες ἦσαν (= *Bu esnada hem Atinalılar ve hem de bütün müttefikleri artık Korkyra'daydılar*). Ayrıca Thukydides Atina ordusunun başında üç komutan bulunduğunu ve ordunun üçe bölünmesinden sonra her bölüme kumanda edeceklerin kura ile seçildiğini söylerken Polyainos bu taktiği sadece Alkibiades'e ait göstererek, kararı alanları 'komutanlar' olarak ifade eden ve

κατασκευάσαι προηγόρευσεν) Frontinus'un böyle bir bilgi vermemiş olmasıdır (bkz. Frontin. strat. III. 12. 1).

³⁸ Melber 1885, 441-443.

³⁹ Krş. Thuk. VI. 42 ve 51; Diod. XIII. 4. 4; Frontin. strat. III. 2. 6.

Alkibiades'e özel bir vurgu yapmayan Thukydides'ten kesin bir biçimde ayrılmaktadır⁴⁰. Bu noktada söz konusu planın Polyainos'un belirttiği gibi yalnızca Alkibiades'e mi ait olduğunu, yoksa Thukydides'in sözleri doğrultusunda üç komutanın ortak kararı olup olmadığını tespit etmek zorlaşmaktadır. Bu kısımla ilgili olarak Busolt, donanmanın 'komutanlar' tarafından üçe bölündüğünü belirtmekte ve Polyainos'un verdiği bu farklı bilgiden söz etmemektedir⁴¹. Heftner de doğrudan Thukydides'i referans alarak bunun Alkibiades, Nikias ve Lamakhos'un 'ortak kararı' olduğunu açıkça ifade etmekte, Polyainos'un sözleriyle ilgili de herhangi bir yorumda bulunmamaktadır. Ancak Heftner, Sicilya seferi için Atinalıların ilk başta tek bir kişiyi komutan olarak düşündüklerine dair bazı ipuçlarının yer aldığı fragman halindeki bir yazıttan söz ederek bu kişinin büyük olasılıkla Alkibiades olması gerektiğini ileri sürmekte ve bir yerine üç komutanın seçilmesine sonradan karar verildiğini belirtmektedir⁴². Kanımızca burada göz önüne alınması gereken üç olasılık vardır. Bunlardan birincisi Polyainos'un şu an bilemediğimiz başka bir kaynaktan yer alan, Alkibiades'in tek başına orduyu yönettiğine dair bir bilgiyi kullanmış olmasıdır. Nitekim Melber de, Polyainos'un "*iyi bilinen özensizliği*" yüzünden Thukydides'teki ilgili bölümü doğru değerlendirdiği konusunda ona güvenmenin zor olduğunu belirtmekte ve bu özet halindeki bilgiyi başka bir kaynaktan edindiğini düşünmektedir⁴³. İkinci olasılık, Alkibiades'in üstün askerî yeteneklerini ve hayatının her döneminde olduğu gibi Sicilya seferi sırasında da kendini hissettiren baskın karakterini göz önüne alan Polyainos'un Thukydides'i bir kenara bırakarak bu önemli kararı Alkibiades'in aldığına kendiliğinden hükmetmiş olmasıdır. Üçüncü olasılık ise ünlü tarihçi Thukydides'in bu kararda Alkibiades'in oynadığı rolü ya bilmiyor olması ya da bilerek es geçmiş olmasıdır. Ancak Thukydides gibi olayların en yakın tanığı durumunda olan ve eseri için bulabildiği tüm detayları doğru şekilde aktarmaya çalışan bir tarihçinin böyle önemli bir stratejik hamlenin ardındaki kişi veya kişileri net bir şekilde bilmiyor olması ya da Alkibiades'i özellikle göz ardı etmesi zayıf bir olasılıktır. Zira tarihçi eserinde Alkibiades ile ilgili daha pek çok bilgi ve detayı okuyucuyla paylaşmıştır⁴⁴. Dolayısıyla bu olayda Heftner'in vurguladığı gibi üç komutanın ortak bir karar alıp uyguladıklarını düşünmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bununla beraber Polyainos'un Thukydides'ten farklı olan bu anlatımını da tümüyle göz ardı etmemek gerekir. Büyük olasılıkla Alkibiades Polyainos'un işaret ettiği gibi tek komutan değildi ve bu kararı da yalnız başına almamıştı, zira Nikias ve Lamakhos da sefere komuta ediyordu. Ancak Alkibiades tarafından önerilmiş bir planın diğer iki komutan tarafından onaylanarak uygulanmış olması da ihtimal dışı değildir⁴⁵. Nitekim bu olaydan kısa bir süre sonra Sicilya seferinin genel gidişatı hakkında Nikias ve Lamakhos'un ileri sürdükleri görüşlere karşılık Alkibiades'in kabinlerin kabul edilmesi, onun seferdeki ağırlığına işaret etmekte ve Korkyra'da alınan bu kararda da Polyainos'un doğrudan Alkibiades'i işaret edişine benzer bir durum olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir⁴⁶. Yazar bir olasılıkla Alkibiades'in kararlar üzerindeki etkisini vur-

⁴⁰ Thuk. VI. 42.

⁴¹ Busolt 1904, 1299 dn. 1.

⁴² Heftner 2011, 90 vd. 105.

⁴³ Melber 1885, 492.

⁴⁴ Alkibiades'in içinde bulunduğu olaylarla ilgili olarak Thukydides'in değerlendirildiği detaylı bir analiz için bkz. Brunt 1952, 59-96.

⁴⁵ Belki de Alkibiades her iki yazarın da ortaklaşa ifade ettiği üzere, orduyu üçe bölmenin erzak açısından sağlayacağı stratejik avantajların yanında, aslında başından beri arzu ettiği gibi belli bir kuvvetin tek komutanı olmayı ve kazanacağı şahsi başarılarla da diğer iki komutanı geride bırakmayı amaçlamış olabilirdi.

⁴⁶ Nikias, Alkibiades'in aksine tüm orduyla birlikte seferin ilk hedefi olan Selinus'a ilerlemek istemektedir. Bunu yaptıktan sonra diğer kentlere geçilerek Atina devletinin gücünün gösterilmesini ve hepsi Atina'nın dostlarına

gulamak isterken, kullandığı ifadeyle ordunun tek komutanıymış gibi bir izlenim uyandırarak amacını aşmış da olabilir. Neticede kesin olan şey ise Polyainos'un, Korkyra'da toplanan kuvvetlerin sevk ve idaresiyle ilgili olarak Thukydides'in aksine açıkça Alkibiades'i ön plana çıkardığı ve bu bakımdan ünlü tarihçiden farklı bir perspektif sunduğudur.

Anekdotta sözü edilen Katane kentinin Atinalılarca alınması süreciyle ilgili olarak ise Thukydides, Katanelilerin meclisi topladığını, Atina ordusunu kente kabul etmediklerini ancak Atinalı komutanları niyetlerini açıklamaları için çağırdıklarını ve Alkibiades mecliste konuşma yaptığı sırada herkesin dikkati oraya toplanmışken Atinalı askerlerin sağlam olmayan bir kapıyı gizlice kırıp meydana ulaştıklarını, kentte bulunan az sayıdaki Syrakousai taraftarının korkuya kapılıp saklandığını, diğerlerinin ise Atinalılarla ittifak yapmayı kabul ettiklerini anlatmaktadır⁴⁷. Bu ifadeye bakıldığında yine Polyainos ile aralarında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Nitekim Polyainos, Katane'ye geldiği zaman Alkibiades'in "onu" kente kabul etmeyen Katanelilere elçi gönderdiğinden ve "tek başına" gidip onların yararına olacak şeyler söylemek istediğinden bahsederken (ἐπεὶ δὲ κατέσχευ ἐς Κατάνην οὐ δεχομένων αὐτὸν Καταναίωνων ἐπρεσβεύσατο βουλούμενος μόνος παρελθὼν εἶπεῖν αὐτοῖς τὰ συμφέροντα), onun aksine Thukydides Katanelilerin 'orduyu' kente kabul etmediklerini ve 'komutanları' çağırdıklarını söylemekte ve Alkibiades'i Polyainos kadar ön plana çıkarmamaktadır (ἐκκλησίας γενομένης τὴν μὲν στρατιὰν οὐκ ἐδέχοντο οἱ Καταναῖοι, τοὺς δὲ στρατηγοὺς ἐσελθόντας ἐκέλευον, εἴ τι βούλονται, εἶπεῖν). Ancak bu kısımda daha da önemli bir ayrıntı göze çarpmaktadır; bu da Polyainos'a göre kentin bizzat Alkibiades tarafından tasarlanan bir hileyle alınmış olmasıdır. Nitekim yazar, Alkibiades'in kente bir elçi gönderdikten sonra askerlerine, meclis toplandığı zaman surlardaki zayıf kapılara saldırımları talimatını verdiğini ve kendisi konuşma yaptığı esnada da bunun yerine getirildiğini ifade etmektedir (συνέταξεν, ὅσαι τῶν τειχῶν ἦσαν πυλίδες ἐνωκοδομημέναι σαθρῶς, ταῦτα ἐξελόντας εἴσω παρελθεῖν). Thukydides ise meclisteki bu konuşmadan önce Alkibiades'in böyle bir plan yaptığının ve askerlerin onun talimatına göre hareket ettiklerinden söz etmemektedir. Görünüşe göre burada iki yazarın üzerinde buluştukları tek ortak nokta, Kataneliler mecliste toplandığı sırada Atinalıların zayıf bir noktadan kente girmiş olmalarıdır. Bu bağlamda Thukydides'in yukarıda değindiğimiz Korkyra örneğine benzer şekilde Alkibiades'in rolünü yine Polyainos kadar açık şekilde dile getirmemiş olması merak uyandırmaktadır. Bir olasılıkla Thukydides'in ele aldığımız olayda Alkibiades tarafından kurulan tuzağı bilerek geri planda bıraktığı düşünülebilir. Ancak okuyucuya elden geldiğince doğru bilgi aktarmaya uğraşan tarihçinin önemli bir ayrıntıyı bu şekilde ihmal etme olasılığı düşük gibi görünmektedir. Diğer yandan Alkibiades'e ait bu savaş hilesini bilmiyor olması da zayıf bir olasılıktır. Ancak Thukydides'in

ve müttefiklerine olan bağlılığına inandırıldıktan sonra devlet hazinesi tehlikeye atılmadan Leontinoiluları kurtarmak ya da diğer kentlerden bazılarını kendi yanlarına çekmek için bir fırsat yakalanması haricinde Hellas'a geri dönülmesini savunmaktadır. Alkibiades ise yapılan büyük hazırlıkların boşa gitmemesi gerektiğini ve Sicilya'dan bir şey yapmadan ayrılmanın utanç verici olduğunu söyleyerek Selinus ile Syrakousai dışında bütün şehirlere haberciler gönderilmesini, Syrakousaililerin müttefiklerinin kendi taraflarına çekilmesini, donanma için uygun bir yere sahip olan Messinalıların ikna edilmesini, kentlerin hangi tarafı tuttuklarının öğrenilmesinden sonra, Selinuslularla Segestallıların barışmaması ve Syrakousaililerin Leontinoiluların kentlerine dönmelerine izin vermemeleri halinde Syrakousai ile Selinus'a saldırılması gerektiğini söylemektedir. Lamakhos ise Alkibiades ile benzer bir görüşü paylaşarak Syrakousai'a derhal yelken açılmasını ve düşmanlar hazırlıklarını tamamlamadan önce savaşa girişilmesini istemektedir. Bununla birlikte Syrakousai'a yakın olduğu için donanmanın Hybla Megara'sına götürülmesi gerektiğini savunmaktadır, ancak sonuçta Alkibiades'in fikri kabul edilir, bkz. Thuk. VI. 47-50.

⁴⁷ Thuk. VI. 51.

anlatımına tekrar baktığımızda, her ne kadar Polyainos'un yaptığı gibi bu tuzağın tasarlayıcısı olarak açıkça Alkibiades'i göstermemişse de da, saldırının başlangıç anından bahsederken kullandığı (λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τετραμμένων = *Alkibiades konuşurken ve kenttekiler meclise dikkat kesilmişken*) şeklindeki ifadeyle okuyucuda sanki kentteki bu toplantının önceden hazırlanmış bir tuzakla ve hatta Alkibiades'le bağlantılı olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Kanımızca Thukydides'in bu ifade tarzı Katane'nin alınmasını açıkça Alkibiades'in kurduğu tuzağa bağlayan Polyainos'un anlatımını kısmen de olsa destekler nitelikte görülebilir. Bu bölümle ilgili olarak Busolt Thukydides'i esas almakta ve Polyainos'un anlatımını ünlü tarihçiye dayandırdığını ancak bazı "keyf" değişiklikler yaptığını belirtmektedir⁴⁸. Melber de Polyainos'a göre Katane'nin bir hile sonucunda alındığını, ancak Thukydides'te böyle bir bilginin olmadığını vurgulamaktadır⁴⁹. Heftner de aynı şekilde Thukydides'in Alkibiades'i öne çıkarmayan yaklaşımını esas alarak Alkibiades'in Katane meclisindeki konuşmasından bile söz etmemekte, buna karşılık kentin alınışını Alkibiades'e bağlayan görüşlerin de olduğunu belirtmektedir⁵⁰. Hertzberg ise Alkibiades'in Katane meclisinde yaptığı konuşma öncesinde bu saldırıyı gizlice organize ettiğini vurgulayarak Polyainos'un aktardığı bilgiyi doğrulamaktadır⁵¹. Benzer şekilde Brunt da Katane'nin alınmasını Alkibiades tarafından uygulanan savaş hilesine bağlayıp, üstelik bunu 'haince' bir davranış olarak nitelemekle, Thukydides'in bu olaydaki savaş hilesinde üstü kapalı olarak Alkibiades'i işaret etmiş olabileceğine, dolayısıyla Polyainos'un verdiği bilginin de doğru olabileceğine dair görüşümüzü desteklemektedir. Brunt diplomasinin incelikli olduğu kadar güvenilir de olması gerektiğini, nitekim Sicilyalıların bu olay üzerine Atinalılara ve Alkibiades'e karşı güvenlerini yitirdiklerini belirtmektedir. Gerçekten de bu olaydan hemen sonra Kamarinalılar Atinalıları kentlerine kabul etmemişlerdir⁵². Bir ihtimalle Alkibiades'in askerlerine diplomatik görüşmeler sırasında saldırmaları şeklinde dürüstlüğü sığmayan bir talimat vermesi Thukydides'in bu hileden sorumlu kişi olarak doğrudan Alkibiades'i göstermekten kaçınmasına yol açmış da olabilir⁵³.

O halde Katane'nin alınışıyla ilgili bu bilgileri konuya ilişkin ana kaynak niteliğindeki Thukydides'ten edinmiş olması gereken Polyainos nasıl olup da ünlü tarihçiden farklı olarak bu savaş hilesini açıkça Alkibiades'e ait gösterebilmiştir? Korkyra olayında olduğu gibi bununla ilgili olarak da yine farklı olasılıklar ortaya çıkmaktadır. Birincisi, *Strategemata* adlı kitabını oluştururken derleme eserler başta olmak üzere çeşitli kaynakları gözden geçirdiği bilinen Polyainos'un Katane'nin alınışıyla ilgili olarak Thukydides'in dışında başka kaynaklardan yararlanmış olmasıdır. Bu bağlamda akla gelen önemli isimlerden biri ise ünlü biyografi yazarı Plutarkhos'tur. Nitekim Alkibiades'in yaşam öyküsünü aktarırken Katane'nin alınışına da değinen Plutarkhos, Thukydides'e benzer şekilde onun böyle bir taktik uyguladığından söz etmemekte, ancak kenti Atinalıların müttefiki yapan kişinin Alkibiades olduğunu ifade etmektedir⁵⁴. Bu durumda Polyainos'un bir olasılıkla, Thukydides'in üstü kapalı anlatımını Plutarkhos'taki (veya başka bir yazardaki) bilgilerle

⁴⁸ Busolt 1904, 1306 dn. 3. Ayrıca bkz. Diod. XIII. 4. 4-5.

⁴⁹ Melber 1885, 492. Melber ayrıca bu hileden Frontinus'un da bahsettiğini, ancak onun kent olarak Katane yerine Akragas'ı zikrettiğini belirtmektedir, krş. Frontin. *strat.* III. 2. 6 ve Hertzberg 1853, 214 dn. 63. Hertzberg Frontinus'un hatalı olduğunu belirtmektedir.

⁵⁰ Heftner 2011, 109 ve 218 dn. 106.

⁵¹ Hertzberg 1853, 187.

⁵² Thuk. VI. 52.

⁵³ Brunt 1952, 64 vd.

⁵⁴ Plut. *Alk.* 20.

birleştirerek söz konusu planın diğer komutanlardan ziyade Alkibiades'e ait olduğunu düşünmüş olması muhtemeldir. İkinci olasılık ise, Alkibiades'in savaşlardaki kurnazlıklarını iyi bilen Polyainos'un burada uygulanan taktiği kendiliğinden Alkibiades'le ilişkilendirerek, Thukydides'ten farklı bir yaklaşım sergilemiş olmasıdır. Zira hayatını riske atarak, kendisinin de içinde bulunduğu bir kente saldırı düzenleme fikri tam da Alkibiades'e göre bir iştir⁵⁵. Dolayısıyla Alkibiades'in çeşitli savaşlardaki benzer nitelikli kurnazlıklarının yanında Thukydides'in üstü kapalı da olsa Alkibiades'i işaret eden sözleri göz önüne alındığında Hertzberg'in ve Brunt'un da belirttikleri gibi Katane olayında onu ön plana çıkaran Polyainos'un sözlerinde bir gerçeklik payı olabileceğini düşünmek ve bu olayı Alkibiades'in sonuç veren savaş taktikleri arasına yerleştirmek doğru bir yaklaşım gibi görünmektedir. Bu anekdotla ilgili ulaşabileceğimiz diğer bir sonuç ise gerek Korkyra gerekse Katane'de uygulanan savaş taktiklerinin kime ait olduğu konusunda Thukydides ve Polyainos arasında bir farklılık olduğu ve her iki olayın akışına etki eden temel figür olarak açıkça Alkibiades'i gösteren Polyainos'un, durumu daha üstü kapalı bir biçimde anlatan Thukydides'ten ayrıldığıdır.

Beşinci Anekdot

Polyainos, Alkibiades ile ilgili bu anlatımında Katane'nin alınışından hemen sonra gerçekleşen bir olaydan bahsetmektedir:

"Alkibiades Katane'yi aldıktan sonra kendisine sadık olan ve Syrakousailıların da tanıdığı bir Kataneliyi, onların adlarını bildikleri Katane'deki arkadaşları tarafından gönderilmiş gibi Syrakousai'a yolladı. Bu da onlara, ordugâhlarından çıkan Atinalıların silahsız olarak Katane'de gecelediklerini ve eğer şafak vakti onların ordugâhını ele geçirirlerse kentte savunmasız şekilde toplanmış olanları da kolayca yenebileceklerini anlattı. Syrakousailıların komutanları buna inandılar ve tüm orduyla Katane'ye doğru yola çıkma emri verdiler. Oraya ulaşınca da Symaithos Irmağı'nın yakınında ordugâh kurdular. Alkibiades onların geldiklerini öğrenince üç sıra kürekli gemilerini hızlıca adamlarıyla doldurup, savunacak kimsenin olmadığı boş durumdaki Syrakousailıların kentine doğru yelken açtı ve onların yan taraftaki dış surlarını ele geçirip yıktı" (Polyain. I. 40. 5)⁵⁶.

Polyainos'un bu sözlerine karşılık Thukydides, Katane'nin düşmesinden hemen sonra Syrakousailıların gemilerini hazırladıklarının duyulması üzerine Atinalıların Kamarina'ya gittiklerini, ancak kent onları kabul etmeyince başarısızlık içinde oradan ayrılıp Syrakousai topraklarında bir bölgeye çıkartma yapıp yağmaladıklarını, fakat Syrakousai süvarilerinin gelip Atina askerlerinden bir kaçını öldürdüğünü, Atinalıların da Katane'ye geri döndüklerini anlatmaktadır⁵⁷. Dolayısıyla Polyainos'un Katane'nin alınışından sonra Alkibiades tarafından gerçekleştirildiğini bildirdiği bu olayın Thukydides'in ilgili kısımdaki anlatımıyla uyuşmadığı görülmektedir. İki yazar arasındaki tek benzerlik Atinalıların Syrakousai topraklarına gelip buraya kısmen zarar vermiş olmalarıdır. Ancak Thukydides surlardan da söz etmemekte ve yalnızca açık alandaki bir yağmalamaya değinmektedir. Olayların akış sırası içinde göze çarpan bu dikkat çekici farklılığın asıl nedeni ise Thukydides'in birkaç bölüm sonra verdiği bazı bilgiler ışığında anlaşılmakta olup, Polyainos'un burada büyük bir hata yaptığını ortaya koymaktadır. Çünkü yazarın Korkyra ve Katane'de olduğu gibi yine Alkibiades'i ön plana çıkartarak anlattığı bu olayın gerçekte onunla ilgisi olması mümkün

⁵⁵ Benzer bir hâdise olarak Selymbria kentinin alınışı için bkz. Erten 2005, 96 vd.

⁵⁶ MÖ 415. Bkz. Thuk. VI. 64; Diod. XIII. 6, 2; Frontin. strat. III. 6. 6.

⁵⁷ Thuk. VI. 52; ayrıca bkz. Toepffer 1894, 1524, 20.

değildir, zira bu esnada Alkibiades artık ne Sicilya'dadır ne de Atina ordusunun kumandanlarından birisidir⁵⁸. Thukydides'in anlatımına göre bu olay Alkibiades'in Hermes heykellerinin kırılması nedeniyle Atina'daki mahkemeye götürülmek üzere Sicilya'dan ayrılmasından epeyce sonra gerçekleşmiştir. Thukydides'e göre Alkibiades'in yola çıkmasından sonra 'Sicilya'da kalan komutanlar' planlarını gerçekleştirmek amacıyla Syrakousai'a onların güvenmemeleri için sebep olmayan güvenilir birisini gönderirler. Bu adam Katanelidir. Yurttaşlarından bazıları tarafından gönderildiğini ileri sürüp komutanların tanıdığı, Syrakousai taraftarı olduklarını ve kentten kaçmamış olduklarını bildikleri birkaç kişinin adını sayar ve Atinalıların kentte silahsız şekilde açık ordugâh kurduklarını ekleyerek Syrakousailılar kararlaştırılacak bir günde şafak vakti Katane'ye yürürlerse kenttekilerin düşmanı içeri kapatıp gemilerini ateşe vermeyi üstleneceklerini belirtir. Bu sırada Syrakousailılar da kolayca ordugâhı ele geçirebileceklerdir. Bu saldırıya kentten pek çok kişi katılacaktır. Syrakousailı komutanlar büyük bir düşüncesizlikle bu adamın söylediklerine inanırlar. Saldırı gününü kararlaştırıp adamı geri gönderirler. O gün yaklaşınca Katane yönünde yola koyulup Symaithos ırmağı yakınında açık ordugâh kurarlar. Atinalılar onların ilerlediklerini haber alınca tüm orduyu toplayıp savaş ve nakliye gemilerine binerek Syrakousai'a ulaşmak için gece boyunca yol alırlar. Şafakta Olympieion yakınına çıkartma yaparlar. Katane'ye kadar sokulan ve ordunun yola çıkışını gören Syrakousai süvarileri geri dönerler. Bu haber gelince tüm Syrakousailılar geri dönüp Syrakousai'ın yardımına koşarlar⁵⁹.

Aslında iki yazarın anlatımları karşılaştırıldığında aralarında büyük bir benzerlik olduğu görülmekte, bu da ilk başta Polyainos'un doğrudan ünlü tarihçiden yararlandığı izlenimini doğrulamaktadır. Ancak Polyainos bu olayda gerçekten Thukydides'in eserinden alıntı yaptıysa o halde böylesine büyük bir hataya nasıl düşmüştür? Akla ilk gelen olasılık, Alkibiades'in bu olaydan önce ordunun başından ayrılmak zorunda kaldığını, dolayısıyla bunun içinde yer almasının mümkün olmadığını gösteren kısımları okumadığı, yalnızca yukarıda değinilen savaş hilesini görüp bunun Alkibiades'e ait olması gerektiğini düşünerek çabucak notları arasına aldığıdır. Hâlbuki Alkibiades o sırada çoktan Sparta'ya kaçmıştı ve hakkında gıyaben idam cezası verilmiş durumdaydı. Bir diğer olasılık ise Polyainos'un Thukydides'ten faydalanan; ancak hatalı bilgi aktaran bir 'derleme eseri' kullandığı ve asıl kaynak durumundaki Thukydides'i incelemediği için bu savaş hilesini Alkibiades'le ilişkilendirmek gibi büyük bir yanlış düşmüş olmasıdır. Daha kötü bir diğer olasılık ise yazarın Thukydides'in anlatımını kasıtlı olarak Alkibiades'e uyarlamış olmasıdır ki, bu durum onun önemli bir tarihsel yanlış düşmeyi göze aldığı şeklindeki bir açıklamayı beraberinde getireceğinden bu yorumda ihtiyatlı olunması gerekir. Her ne sebeple olursa olsun Polyainos, Thukydides'in anlattığı bir olayla, kronolojik açıdan orada bulunması mümkün olmayan Alkibiades'i hatalı bir şekilde bağdaştırmış ve bu ünlü komutanın hayat öyküsüyle ilgili yanıltıcı bir bilgi aktarmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla en büyük yanlış olayların yakın tanığı konumundaki Thukydides'in eserini gereği gibi incelememiş olmasıdır.

Altıncı Anekdote

Polyainos'un Alkibiades ile ilgili anekdotlarını incelemeye devam ettiğimizde, yine kronolojik bir düzensizlik örneğine rastlamaktayız. Şüphesiz bunda yazarın bilgi eksikliğinin de payı vardır. Nitekim yazar aslında beşinci anekdottaki olaydan önce meydana gelmiş olan "*Alkibiades'in Sicilya'dan ayrılış sürecini*" hatalı şekilde bundan sonraya koymuştur. Ancak beşinci anekdotu sanki onun Sicilya'dan ayrılmadan önce gerçekleştirdiği bir olaymış gibi altıncı anekdotun önce-

⁵⁸ Hertzberg 1853, 214 dn. 63.

⁵⁹ Thuk. VI. 61-62; 64-65.

sine alması bir yandan da sanki bir kronolojik sıralama gözetmeye çalıştığını ama başarılı olmadığını düşündürmektedir. Büyük olasılıkla beşinci anekdotta anlattığı olayın Alkibiades henüz Sicilya'dayken gerçekleşmiş olması gerektiğini var sayarak böyle bir sıralama yanlışı yapan yazar altıncı anekdotta ise şunları anlatmaktadır:

“Alkibiades Hermes’ler ve myster’lerle ilgili olarak mahkeme önüne çıkmak için Sicilya’dan ayrılırken bir yük gemisine binip Lakadaimonia’ya ulaştı. Onları Syrakousailılara en çabuk şekilde yardım göndermeleri ve Dekeleia’yı da Atinalılara karşı tahkim etmeleri için ikna etti. Böylece Atinalılar artık ne bölgedeki topraklardan ne de gümüş madenlerinden gelir elde edemeyeceklerdi. Ayrıca ada sakinleri de onların kuşatıldığını görünce düşman saflarına geçeceklerdi. Bu olduktan sonra Atinalılar Alkibiades’in geri çağırılmasına karar verdiler” (Polyain. I. 40. 6)⁶⁰.

Söz konusu kronolojik düzensizliğin yanı sıra, Polyainos'un gerek Alkibiades'in suçlandığı konuyla gerekse Sicilya'dan ayrılma süreciyle ilgili Thukydides'in aktardığı detayların üzerinde hiç durmadığı ve bunları kısaca geçtiği görülmektedir. Thukydides ise konuyla ilgili kısımda Alkibiades'in aleyhine Atina'da yapılan suçlamaları ve Sicilya'dan ayrıldıktan sonra Lakadaimonia'ya ulaşana kadar başından geçenleri oldukça ayrıntılı biçimde anlatmıştır⁶¹. Bu durum Polyainos'un eserini oluştururken yalnızca taktiklerle ilgili kısımları almaya gayret etmiş olmasıyla açıklanabilir. Ancak Alkibiades'in Sicilya'dan ayrılıp Spartalıların yanına ulaşmadan önce Atinalıların Messina ile ilgili planlarını bozması da taktiksel bir durum olmasına rağmen Polyainos'un anlatımında yer almamaktadır⁶². Polyainos, Alkibiades'in Sparta'ya varışı ile ilgili bazı detayları da atladıktan sonra⁶³, asıl can alıcı kısım olan ve Alkibiades'in siyasi görüşlerinin yanı sıra gerek bir hatip gerekse bir komutan olarak sahip olduğu nitelikleri, Atinalıların Sicilya savaşıyla ilgili taktiklerini ve bunlara karşı kendisinin önerdiği planları ortaya koyan kapsamlı ve etkileyici söyleviden de hiç söz etmemektedir⁶⁴. Bunun ardından Polyainos, Thukydides'e benzer şekilde Alkibiades'in Spartalıları Sicilya'ya yardım etmeye ikna ettiğine değinmekte, ancak aradaki bazı önemli bilgileri yine atlamaktadır. Nitekim yazar, Alkibiades'in Sicilyalılara neden yardım edilmesi gerektiğini açıklayan görüşlerinden, Spartalıların hem kürekçilik yapacak hem de karada *hoplites* olarak savaşabilecek askerler göndermelerini öğütlemesinden ve daha da önemlisi savaşın gidişatını değiştirecek olan Spartalı komutan Gylippos'un bu göreve seçilmesindeki rolünden de söz etmemektedir. Diğer yandan Dekeleia'nın Spartalıları tarafından tahkim edilmesiyle ilgili olarak Polyainos'un verdiği kısa anlatım Thukydides'le kısmen uyuşmakla beraber⁶⁵, bunun ardından Alkibiades'le ilgili Thukydides'te yer alan pek çok bilgiyi atlayıp sonunda Atinalıların Alkibiades'i geri çağırdıklarını belirtmekle yetinmesi dikkat çekicidir⁶⁶. Zira bunların arasında Alkibiades'in komutanlık vasıflarıyla ilgili olan önemli konular da bulunmaktadır⁶⁷. Polyainos muhtemelen Alkibiades hakkındaki tüm detayları nakletmek gibi bir amacı olmadığından Dekeleia'nın tahkim

⁶⁰ MÖ 415 yılında başlayan bu süreç için bkz. Erten 2005, 56 vd. krş. Heftner 2011, 111 vd.

⁶¹ Thuk. VI. 53. 60-61.

⁶² Thuk. VI. 74.

⁶³ Thuk. VI. 88.

⁶⁴ Thuk. VI. 89-92.

⁶⁵ Thuk. VI. 91. Dekeleia'nın Spartalılarınca tahkim edilmesi ve bunun Atinalılara olan zararları için özellikle VII. 19 vd. 27-28; Diod. XIII. 9. 2; ayrıca bkz. Erten 2005, 65 dn. 182; Heftner 2011, 119, 125 dn. 10.

⁶⁶ Thuk. VII. 1 vd. Alkibiades'in Atina'ya çağırılmasıyla ilgili detaylar için bkz. VIII. 97, ayrıca bkz. Heftner 2011, 111 vd.

⁶⁷ Thuk. VIII. 12, 14, 17, 26, 45-54, 56, 81-82, 86, 88. Ayrıca bkz. Westlake 1985, 93-108.

edilmesiyle ilgili bilgileri stratejik açıdan yeterli bularak Thukydides'teki diğer detayları görmezden gelmiştir. Ancak Polyainos'un Alkibiades hakkındaki önemli bilgileri atlamış olması ve süreci bu kadar kısa bir şekilde aktarması ana kaynak durumundaki Thukydides yerine başka bir derleme eseri kullanmış olma ihtimalini de düşündürmektedir. Nitekim Melber, Alkibiades'in Sicilya seferi sırasındaki faaliyetleriyle ilgili olarak Polyainos'un kaleme aldığı dört, beş ve altıncı anekdotlarda *"farklı, ancak güvenilir"* kaynaklardan, Schirmer ise Ephoros'tan yararlandığını düşünmektedir⁶⁸.

Yedinci Anekdot

Polyainos, Alkibiades'le ilgili bu anlatımında da yine kronolojik düzene dikkat etmeyerek onun henüz Sicilya'dan ayrılmadan önce gerçekleştirmiş olması gereken bir operasyondan bahsetmektedir:

"Alkibiades Syrakousailılara karşı savaş düzeni aldı. İki ordugâh arasında bolca kurumuş eğrelti otu bulunmaktaydı. Atinalıların arkasından düşmanlara doğru güçlü bir rüzgâr estiği sırada otları ateşe verdi. Duman Syrakousailıların üzerine doğru gelince de onların topluca kaçmalarına neden oldu" (Polyain. I. 40. 7).

Polyainos'un bu anlatımında dikkat çekici olan, Atinalıların Sicilya seferini tüm detaylarıyla anlatan Thukydides'in eserinde Polyainos'un aktardığı ve Alkibiades'in savaş hileleri konusunda ilgi uyandıracak türden bir örnek gibi görünen bu olayın yer almamasıdır. İlk başta Thukydides'in önceden de değindiğimiz Korkyra ve Katane örneklerine benzer şekilde Alkibiades'le ilgili bu olayı atladığını ve yazarımızın başka bir kaynaktaki doğru bilgiyi aktardığını düşünmek mümkündür. Buna karşılık Polyainos'un beşinci anekdottaki Syrakousai'a Atinalılarca düzenlenen saldırıdaki savaş hilesini Alkibiades'e ait göstermek gibi bir yanılsa düşerek yine hatalı bir bilgi vermiş olması da ihtimal dahilindedir. Nitekim Melber, tıpkı Polyainos'un naklettiği birinci, ikinci ve üçüncü anekdotlarda olduğu gibi burada da tarihsel açıdan güvenilmez bir durumun söz konusu olduğunu, zira Alkibiades'in Syrakousailılarla açık bir meydan savaşına hiç girmediğini belirtmektedir⁶⁹. Hertzberg ise Polyainos'un anlattığı bu olayın Thukydides'teki küçük bir çarpışmayla ilgili olabileceğini düşünmektedir. Buna göre Atinalılar Katane'yi aldıktan sonra Kamarina'dan dönüşlerinde Syrakousai topraklarını yağmalamışlar fakat Syrakousai süvarileri gelip Atinalı askerlerden bazılarını öldürmüşlerdir⁷⁰. Hertzberg, Alkibiades'in ordunun başında olduğu sırada Sicilya'da gerçekleşen az sayıdaki doğrudan çarpışmayı göz önüne alarak Polyainos'un anlatımıyla bu olay arasında bir bağlantı kurulabileceğini düşünmüş olmalıdır. İlginç olan Hertzberg'in Polyainos'un anlatımının hatalı olabileceğine dair bir olasılık sunmaması ve bunu olduğu gibi aktarmasıdır. Ancak bu olayın Thukydides'te aynı şekilde yer almayışı ve beşinci anekdotta değindiğimiz Syrakousai örneği göz önünde bulundurulduğunda Polyainos'un benzer nitelikli bir olaya Alkibiades'i keyfî bir şekilde dahil etmiş olması da mümkündür.

Alkibiades'in Sicilya seferindeki faaliyetleriyle ilgili olarak anlattığı yukarıdaki anekdotlar bir yana, Katane'nin alınmasından önce Alkibiades'in bu savaşta uygulanmasını istediği stratejilere dair Thukydides'teki bilgilerin hiçbirinin Polyainos'ta yer almaması da dikkat çekicidir⁷¹. Zira

⁶⁸ Bkz. Melber 1885, 442-443.

⁶⁹ Melber 1885, 442.

⁷⁰ Hertzberg 1853, 214 dn. 64; krş. Thuk. VI. 52.

⁷¹ Thuk. VI. 48.

Polyainos, bir yandan Korkyra ve Katane'de Thukydides'in üstü kapalı biçimde geçtiği bazı olaylarda açıkça Alkibiades'i ön plana çıkarırken ve hatta Alkibiades'in hiç dahil olmadığı Syrakousai olayını bile çok hatalı bir şekilde ona mal ederken, bizzat Alkibiades'in dile getirdiği önemli savaş planlarına değinmemektedir. Polyainos'un bu tutumu, komutanlara ait savaş taktiklerini toplayan bir eser ortaya koymaya çalıştığı düşünüldüğünde önemli bir eksiklik gibi görünmekte ve daha önce de belirttiğimiz gibi Thukydides'i bir kaynak olarak yeterince incelemeyi düşündürmektedir. Diğer yandan, eserini ithaf ettiği Roma imparatorlarına, uzun vadeli stratejik planlardan ziyade çarpışmalarda kolayca uygulanabilecek türden 'pratik' savaş hilelerini sunarak doğrudan fayda sağlama gayretini göz önüne aldığımızda, Alkibiades'in genel nitelikli askerî planlarından söz etmemiş olmasını doğal karşılayabiliriz. Ayrıca Polyainos'un, gerçek bir biyografi yazarı gibi ele aldığı tarihi şahsiyetlerle ilgili tüm bilgileri 'eksiksiz' biçimde toplamak gibi bir amacı da olmamıştır.

Sekizinci Anekdote

Sicilya seferiyle ilgili bu anlatımların ardından gelen anekdotta ise yazar, Tiribazos ve Alkibiades arasındaki bir olaydan ve Alkibiades tarafından uygulanan bir savaş hilesinden söz etmektedir:

"Alkibiades Tiribazos'tan kaçıyor ve (arada) bir tek yol vardı. Tiribazos, Alkibiades durduğu zamanlar saldırmıyor, fakat geri çekilirken onu takip ediyordu. Alkibiades akşam olmasını bekleyip çok sayıda odun kestirip bunları kümeler halinde yığıldırarak ateşe verdirdi ve oradan uzaklaştı. Barbarlar ateşleri görünce Hellenlerin orada olduklarını zannettiler. Ne olduğunu anlayıp da peşlerine düşmek için atıldıkları zamansa alevlerden kapanmış olan yoldan geçemedikleri için takipten vazgeçtiler" (Polyain. I. 40. 8).

Melber'in de doğru olarak tespit ettiği gibi bu anlatımında Polyainos büyük bir tarihsel yanlışla düşmüş görünmektedir; zira Tiribazos kaynaklarda ilk defa Artakserkses II Mnemon'a (MÖ 404-358) karşı genç Kyros tarafından düzenlenen sefer sırasında kralın Armenia satrabı olarak karşımıza çıkmakta olup, onunla ilgili eldeki bilgiler ancak MÖ 401 yılındaki Kunaksa savaşına kadar uzanmaktadır, oysa ki Alkibiades MÖ 404 yılında ölmüştür⁷². Bir an için Polyainos'un anlattığı Tiribazos'la ilgili bu anekdotun Alkibiades'in hayatta olduğu bir dönemle kesiştiğini düşüsek bile, onun dışında böyle bir olaydan söz eden başka bir yazar da yoktur. Dolayısıyla Tiribazos ve Alkibiades'in karşılaşmış olduğuna dair elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Keza yazar yine bu olayın nerede ve ne zaman geçtiğini, hangi savaşla ilgili olduğunu ve bu bilgiyi nereden aldığını yine belirtmemektedir. Bu bağlamda beşinci anekdotta olduğu gibi Polyainos'un burada da Alkibiades hakkında yine hatalı bir bilgi aktardığını düşünmek mümkündür. Nitekim Tiribazos'un yaşamını detaylı bir şekilde ele alan Schaefer'in yanı sıra Volkmann ve Wiesehofer de Polyainos'un bu anekdotundan söz etmemektedirler⁷³. Hertzberg ise Tiribazos'un Küçük Asya'da ilk olarak MÖ 392'den itibaren görüldüğünü belirterek Polyainos'un anlattığı bu anekdotun hangi olayla ilgili olduğunun tespit edilemediğini dile getirmektedir⁷⁴. Aynı şekilde Melber de Tiribazos'la ilgili anlatımın hatalı olduğunu, zira Alkibiades'in onun ortaya çıkışından önce, MÖ 404'te ölmüş olduğunu söylemektedir. Melber ayrıca Polyainos'un yedinci ve sekizinci anekdotlarda 'konulara göre'

⁷² Schaefer 1937, 1431-1432; krş. Ksen. *Anab.* IV. 4. 4 vd; Melber 1885, 442.

⁷³ Schaefer 1937, 1431-1437; krş. Volkmann 1979, 860 ve Wiesehofer-Volkmann 2002, 611. Tiribazos için ayrıca bkz. Ksen. *Hell.* IV. 8. 12-17; V. 1. 6, 25, 30.

⁷⁴ Hertzberg 1853, 338 dn. 24b; krş. Melber 1885, 442.

düzenlenmiş bir derleme eserden faydalandığını, zira her iki olayın da ‘ateşin’ düşmanı aldatmaya veya zarar vermeye yönelik kullanımıyla ilgili olduğunu belirterek, eserde aynı türden hilelerin farklı komutanlara ait gösterilerek sıkça kullanılabildiğini ve bunlar arasındaki ayırt edici unsurun çoğu zaman yalnızca kişiler olduğunu vurgulamaktadır⁷⁵. Dolayısıyla Polyainos burada savaş hilesi olarak ‘ateşin’ kullanıldığı herhangi bir olayı Alkibiades'e (ve hatta Tiribazos'a) uyarlamış gibi görünmektedir. Ancak, Polyainos'un faydalandığı bir derleme eserde yer alan Alkibiades ve Tiribazos hakkındaki bu hatalı bilgiyi olduğu gibi eserine aktarmış olması da güçlü bir olasılıktır. Zira hem Tiribazos'un hem de Alkibiades'in isimlerinin geçtiği böyle bir olayı kendiliğinden düşünüp kurgulamış olması daha zayıf bir ihtimaldir. Her iki durumda da Polyainos'un anlattığı bu olayın tarihsel boyutunu yine gereği gibi incelemeden özensizce aktardığı anlaşılmaktadır.

Dokuzuncu Anekdöt

Yazar son olarak başka kaynaklarca da anlatılan Alkibiades'in komuta ettiği meşhur Kyzikos muharebesinden söz etmektedir:

“Alkibiades Kyzikos yakınlarında kente geri çekilecek düşmanların önünü kesmek için Theramenes ve Thrasybulos'u çok sayıda gemiyle beraber gönderdi. Kendisi ise az sayıda trieres'le deniz muharebesi için harekete geçti. Mindaros ise onu küçümseyerek büyük bir kuvvetle ilerledi. Birbirlerine yaklaştıkları zaman Alkibiades'in adamları kaçıyormuş gibi yaptılar, Mindaros'un kiler de zafer sarhoşluğuna kapılarak onları kovalamaya başladılar. Fakat Theramenes ve Thrasybulos'un adamlarının yakınına geldikleri zaman Alkibiades bir işaret verdi ve gemilerin burnunu düşmana çevirdi. O zaman Mindaros kente kaçmak istedi, ancak Theramenes'in askerleri karşısına çıkıp önünü kesti. O da Kyzikene bölgesindeki Kleroi olarak anılan yere ulaşmayı denedi. Fakat burada da Pharnabazos'un ordusu karaya çıkmasını engelledi. Takipte olan Alkibiades de açıldaki gemileri mahmuzladı, sığılıkta demirleyenleri ise demir kancalarla sürükledi, kıyıya çıkanları da Pharnabazos'un adamları kılıçtan geçirdiler. Sonunda Mindaros da öldü ve Alkibiades'e çok parlak bir zafer kazandırmış oldu” (Polyain. I. 40. 9).

Söz konusu olay MÖ 410 yılında gerçekleşen ve Alkibiades'in hem Peloponnesos donanmasını hem de kara birliklerini yenilgiye uğrattığı Kyzikos savaşıdır. Polyainos'un dışında başta Ksenophon olmak üzere Diodoros ve Plutarkhos gibi önemli antik kaynaklar da bu savaştan söz etmekte beraber, bu yazarların olayla ilgili verdikleri başka pek çok detay Polyainos'ta yer almamaktadır⁷⁶. Ancak bunların tümünü göz önüne sermek yerine Polyainos'un savaşın belirli bir kısmını anlattığı yukarıdaki anekdotta yer alan bilgileri karşılaştırmak daha yararlı olacaktır. Bu bağlamda dikkati çeken ilk husus Polyainos'un anlattıklarının Ksenophon'dan büyük ölçüde farklı oluşudur. Nitekim Ksenophon'un olayla ilgili anlatımına göre, Alkibiades düşmanla çarpışmak amacıyla denize açılacağı sırada yirmi gemisi ile Makedonya'dan dönen Theramenes çıkagelir; ayrıca yine yirmi gemisi ile Taşoz'dan Thrasybulos gelir. Mindaros'un ve Pharnabazos'un Kyzikos'ta olduklarını Prokonnesos'ta öğrenirler. Alkibiades toplantıdan sonra muharebe hazırlıklarını tamamlaya-

⁷⁵ Melber 1885, 442. Melber ayrıca bu tür derlemelerin nasıl hazırlandığıyla ilgili olarak Frontinus'un eserinin oldukça aydınlatıcı olduğunu da belirtmektedir. Benzer bir örnek için bkz. Polyain. I. 38. 5 (Brasidas).

⁷⁶ Bu savaş için bkz. Ksen. *Hell.* I. 1, 11-20; Diod. XIII. 50-51,7, Plut. *Alk.* 28, 1-6; Toepffer 1894, 1528, 49; Taeger 1943, 199 vd.; Erten 2005, 91-95; Arslan 2011, 10 dn. 10; Heftner 2011, 154 dn. 50.

rak, şiddetli bir yağmur altında Kyzikos yönünde denize açılır. Kyzikos'a yaklaştığı sırada hava açar. Mindaros'a ait altmış geminin limanın açıklarında manevra yaptığını, kendisinin onlarla liman arasına girmiş olduğunu görür. Peloponnesoslular Atina triereslerinin öncekinden çok daha fazla sayıda olduğunu ve limanın ağzına gelmiş bulunduklarını görünce, sahile doğru kaçarlar; yan yana demir atıp üzerlerine gelen düşmanla dövüşmeye başlarlar. Fakat Alkibiades yirmi gemilik bir kuvvetle sahili dolaşıp başka bir noktada karaya çıkar. Bunun farkına varan Mindaros da karaya çıkar, ama dövüş sırasında ölür, yanındakiler de çözülüp dağılırlar. Atinalılar düşman gemilerini toplayıp Prokonnesos'a götürürler⁷⁷. İlk olarak, Theramenes ve Thrasybulos'un isimleri burada da geçmekle beraber, Ksenophon onların savaştan önce Makedonia ve Thasos'tan (Taşoz) yardım için geldiklerini belirtmekte, fakat Polyainos'un bahsettiği gibi Kyzikos'a çekilen düşmanların önünü kesmek üzere Alkibiades tarafından gönderilmelerinden söz etmemektedir. Bilakis Ksenophon Polyainos'un değinmediği şiddetli bir yağmurun ardından bizzat Alkibiades'in Kyzikos açıklarında manevra yapan düşmanla liman arasına girdiğini söylemektedir. Ancak daha da önemlisi, Polyainos tarafından Alkibiades'in uyguladığı söylenen savaş taktiğine Ksenophon'un hiç değinmemiş olmasıdır. Ksenophon yalnızca Spartalıların Atina gemilerinin sayısını ve limanın ağzına geldiklerini görünce sahile doğru kaçarak burada savunma düzeninde savaşa başladıklarını, Alkibiades'in ise karaya çıktığını ve Mindaros'un bu çarpışmada öldürüldüğünü anlatmaktadır. Her iki yazar arasındaki diğer bir farklılık ise Ksenophon'un anlatımında Theramenes ile Thrasybulos'un bu zaferdeki paylarına değinilmezken, Polyainos'ta en azından uygulanan taktiğin bir parçası olarak onlardan söz edilmesi, hatta Mindaros'un karşısına Theramenes'in çıktığının belirtilmesidir. İki yazar arasındaki son ve çok önemli bir diğer farklılık da Pharnabazos'un savaş-taki rolünden Ksenophon'un söz etmemesidir⁷⁸. Buna karşılık Polyainos ise az sonra aşağıda değineceğimiz üzere büyük bir hata yaparak Pharnabazos'a değinmiştir.

Bu noktada ilgi çekici bir durum daha ortaya çıkmaktadır; zira Ksenophon'da tamamen farklı biçimde anlatılan bu savaş Plutarkhos'un eserinde Polyainos ile 'bir ölçüde' benzer bir görünüm kazanmaktadır. Plutarkhos'un anlatımına göre bir süre sonra karanlık dağılır ve Kyzikos limanının önünde açık denizde durmakta olan Peloponnesos donanması görünür. Alkibiades düşmanların onun gemilerinin çokluğunu görmeleri halinde karaya kaçabileceklerini düşünerek komutanlarına yavaşlayıp geride kalmalarını ve kendisini uzak mesafeden takip etmelerini emreder. Amacı düşmanlara sadece kırk gemiyle görünüp onları savaş için kışkırtmaktır. Gerçekten de Spartalıları yanılgıya kapılıp gemilerin sayısını küçümseyerek saldırıya geçerler, ancak bir süre sonra Alkibiades'in geride bıraktığı gemiler savaş alanına ulaşınca paniğe kapılıp kaçmaya başlarlar. Alkibiades de en iyi yirmi gemisini alıp savaş alanından geçerek kıyıya gelir ve burada gemilerini terk edip kaçmakta olanlara saldırıp birçoğunu öldürür. Bu sırada Mindaros ve Pharnabazos onların yardımına koşarlar ama Alkibiades onlara da üstün gelir ve Mindaros şiddetli bir çarpışmanın sonunda öldürülür, Pharnabazos da çareyi kaçmakta bulur. Fark edileceği üzere, Alkibiades'in komutanlarını taktik gereği geride bıraktığına yönelik Plutarkhos'taki bu anlatım, Polyainos'ta Theramenes ve Thrasybulos'un kent ile düşman arasına gönderilmesine dönüşmekle beraber, Alkibiades'in düşmanı yanıltmak için kuvvetlerinin bir kısmını ayırması, az sayıda gemiyle düşmanın karşısına çıkması ve Mindaros'un bu hileye aldanarak Alkibiades'in kuvvetlerini 'küçümseyip' saldırıya geçmesi her iki yazarda uyuşan kısımlardır. Ancak bu iki anlatım arasında da yine bir farklılık göze çarpmaktadır: Polyainos'a göre Alkibiades'in gemileri "kaçıyor-

⁷⁷ Ksen. Hell. I. 1, 12-18.

⁷⁸ Busolt 1904, 724. Polyainos ve Ksenophon arasındaki farklılıklar için bkz. Knott 1883 "Thukydides, Ephoros, Theopompos benutzt aber nicht Xenophon. Vieles aus älteren Sammlungen"; krş. Busolt 1904, 755 dn. 1.

muş izlenimi yaratarak” Mindaros’u kandırmışlar ve düşman Theramenes ile Thrasybulos’un yakınına gelince ‘geri dönerek’ saldırıya geçmişlerdir. Hâlbuki Plutarkhos’a göre Alkibiades kaçma taktiği uygulamamış, bilakis az sayıda gemiyle doğrudan düşmanın üzerine ilerlemiş ve çarpışma başladığı zaman “*arkada bıraktığı gemiler yetişip*” savaşa girmişlerdir. Ayrıca Plutarkhos, Theramenes ve Thrasybulos’un isimlerini de Polyainos gibi açıkça vermemektedir.⁷⁹

Bunlara ilaveten Polyainos, Mindaros’un Kleroi adlı bir yere ulaşmaya çalıştığından söz etmekte, ancak bu bilgi de ne Ksenophon’da ne de Plutarkhos’ta yer almamaktadır. Tüm bunların dışında asıl önemli olan husus ise şüphesiz Polyainos’un çok büyük bir bilgi hatası yaparak karaya çıkan Mindaros’un adamlarını Pharnabazos’un engellediğini, hatta Alkibiades’in düşmanı denizde alt ettiği sırada kıyıya kaçanları yine Pharnabazos’un katlettiğini anlatması, dolayısıyla onu Alkibiades’in müttefiki gibi göstermesidir. Hâlbuki Pharnabazos gerçekte Mindaros ile beraber Alkibiades’e karşı savaşmıştır. Nitekim Plutarkhos’un bu durumu çok açık bir şekilde dile getirmesine, ayrıca Ksenophon’da da gerek olayın öncesinde gerekse hemen sonrasında Pharnabazos’un Peloponnesosluların yanında olduğunu gösteren açık ifadeler olmasına rağmen Polyainos’un böylesine büyük bir yanlışla düşmesi çok dikkat çekicidir.⁸⁰ Polyainos, yaptığı bu hatanın doğal sonucu olarak Pharnabazos’un Kyzikos’u terk etmek zorunda kaldığını da belirtmemiştir.

Bu hususlar Polyainos’un Ksenophon ile Plutarkhos’u gereği gibi incelemediğine ve muhtemelen başka bir kaynaktan faydalandığına işaret etmektedir. Bu noktada karşımıza Sicilyalı Diodoros çıkmakta ve onun verdiği bilgilerle Polyainos’un kiler arasında büyük benzerlikler olduğu hemen fark edilmektedir. Nitekim savaştan önce Theramenes ve Thrasybulos’un düşmanın kente dönüş yolunu kesmekle uğraşması, Mindaros’un az sayıda gemiyle öne çıkan Alkibiades’i ‘küçümseyerek’ ona doğru yelken açması, Atinalıların da tuzak gereği kaçmaya başlaması, bunun üzerine Peloponnesosluların onların peşine düşmesi ve kentten yeterince uzaklaşınca Alkibiades’in kuvvetlerinin ansızın ‘geri dönmesi’, bu esnada Theramenes ve Thrasybulos’un⁸¹ Lakedaemonialıların kente dönüş yolunu kesmesi, Mindaros’un Kleroi⁸² olarak bilinen yerin yakınına çıkması ve ardından Alkibiades’in deniz savaşında uyguladığı taktiklere dair Diodoros’un verdiği bilgilerle Polyainos’un kiler büyük ölçüde örtüşmektedir.⁸³ Ancak yazar, yukarıda değindiğimiz Pharnabazos’la ilgili büyük hatasıyla garip şekilde Diodoros’tan da ayrılmaktadır. Öyle ki içine düştüğü bu yanlış, Pharnabazos’un Spartalıların müttefiki olduğuna ve kara savaşında Mindaros’u desteklediğine dair Diodoros’un açık ifadelerini de hiç görmediğine işaret etmektedir.⁸⁴ Bu durum özellikle Mindaros’un Kleroi’a çıkmaya çalıştığı kısımda iyice belirginleşmektedir. Zira Diodoros Pharnabazos’un ordusunun orada olduğunu söylemekte, ancak amacını belirtmemekte ve hemen ardından Alkibiades’in deniz savaşındaki taktiğini anlatmaktadır. Kanımızca Polyainos Alkibiades ile bağlantılı ‘taktik’ kısmına yoğunlaştığından, olayın öncesinde ve sonrasında Pharnabazos’un Spartalıların müttefiki olduğunu açıkça ortaya koyan Diodoros’un ifadelerini de gözden kaçırmış ve hatalı olarak onun Mindaros’u engellemek için Kleroi’da bulunduğunu düşünmüş olmalıdır. Nitekim bunun hemen ardından gelen, Alkibiades’in düşman gemilerini batırıp, sığıltakileri demir kancalarla açığa sürüklemesiyle ilgili kısım da Polyainos’la büyük ölçüde örtüşmesine rağmen, devamında Theramenes ile Thrasybulos’un düşmana karşı beraber çarpış-

⁷⁹ Plut. *Alk.* 28.

⁸⁰ Ksen. *Hell.* I. 1, 6, 14, 19, 24-25. Polyainos’taki bu hatalı bilgi için bkz. Blume-Fuchs 1855, 49; Heftner 2011, 153 vd.

⁸¹ Polyainos, Mindaros’un karşısına sadece Theramenes’in çıktığından söz etmektedir.

⁸² Bu isim için bkz. Diod. XIII. 50, 4.

⁸³ Diod. XIII. 50. 1-5.

⁸⁴ Diod. XIII. 49. 4; 50. 6.

malarından ve zaferdeki paylarından Diodoros gibi uzun uzadıya söz etmemektedir⁸⁵. Bu da muhtemelen Polyainos'un olayı yalnızca bu kısma kadar okuduğunu ve hemen ardından Pharnabazos'un kara birlikleriyle Peloponnesoslulara yardıma gelmesiyle ilgili olan ve kendisini düştüğü bu büyük yanıltan kurtaracak bilgileri gözden kaçırdığını göstermektedir. Diğer yandan Ksenophon ve Plutarkhos'ta Theramenes ile Thrasybulos'un bu çarpışmadaki rollerinden Diodoros gibi detaylı şekilde söz edilmemesine karşılık Polyainos'un bu iki komutana az da olsa yer vermiş olması yine yazarın Diodoros'tan faydalandığına işaret eden bulgulardan birisi olarak görülebilir⁸⁶. Nitekim Melber de olayın anlatımının Polyainos'tan kaynaklanan bu hata dışında Diodoros'la büyük ölçüde uyuştuğunu, hatta Wölfflin'in onu Polyainos'un ana kaynağı olarak görme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan söz konusu benzerliğin Ephoros'un her iki yazarın ortak kaynağı olmasıyla açıklanmaya çalışıldığını da vurgulayarak, bilhassa Schirmer'in bu anekdot için tıpkı Polyainos'un dört, beş ve altıncı anekdotlarında olduğu gibi Ephoros'u asıl kaynak olarak gördüğünü, ancak Schirmer'in daha önce Polyainos'un eserindeki bir başka bölümde de Ephoros'u işaret etmesine rağmen aslında Thukydides'in kaynaklık ettiğinin anlaşılması nedeniyle temkinli olmak gerektiğini belirterek⁸⁷, Polyainos'un bu anekdotu için birden fazla kaynağın söz konusu olduğunu vurgulamaktadır⁸⁸. Busolt ise Polyainos'un "*sıkça olduğu gibi*" büyük bir hatayla beraber aktardığı bu olayı Diodoros'tan aldığını belirtmektedir⁸⁹. Ancak Busolt, Kyzikos savaşını ele alırken Polyainos'a değinmeden yalnızca Ksenophon'u ana kaynak olarak kabul etmekte; Diodoros'un aktardığı bilgileri ise Ephoros'un "*değersiz*" ve "*hayal ürünü*" anlatımına dayandığını, zira Ephoros'un böyle süslü anlatımları sevdiğini, Plutarkhos'un da Ksenophon ve Ephoros'un yazdıklarını birleştirip "*süslediğini*" ileri sürerek bu savaşta uygulandığı söylenen savaş taktiğini gerçekçi bulmamaktadır. Ona göre Ksenophon'un olayı bu kadar sade bir biçimde anlatması Ephoros'a yeterli gelmemiş olmalıdır. Busolt ayrıca Diodoros'un Ksenophon'daki yağmurlu havadan ve kısıtlı görüş mesafesinden de söz etmediğini, dolayısıyla Peloponnesosluların aldanıp paniğe kapılmasına yol açan karanlık havanın eksikliğini bir savaş hilesiyle gidermeye çalıştığını ileri sürmekte, ancak bu hilenin açık havada düşman tarafından fark edilmeden nasıl uygulandığının ise anlaşılamadığını belirtmektedir⁹⁰. Busolt bununla beraber, Hertzberg, Grote, Curtius gibi araştırmacıların bu savaşı Diodoros'a göre aktardıklarını ve Beloch'un da Diodoros'tan etkilendiğini belirtmektedir⁹¹. Yakın dönem araştırmacılarından Bleckmann ise Busolt'a benzer şekilde Diodoros'un aktardığı bilgileri dikkate değer bulmamaktadır⁹². Alkibiades'le ilgili en son araştırmacılarından Heftner'in çalışmasında ise, taktik gereği Alkibiades'in yanından ayrılan Theramenes ile Thrasybulos'un ismen anılması, Alkibiades'in önce az sayıda gemiyle Mindaros'a görünüp geri çekilme taktiğini uygulaması, Mindaros'un Atinalıla-

⁸⁵ Polyainos bu savaşla ilgili olarak Diodoros tarafından anlatılan pek çok ayrıntıyı da vermemiştir, bkz. Diod. XIII. 50-51. 7.

⁸⁶ Bu savaşla ilgili tartışmalar için bkz. Busolt 1904, 723-724 dn. 1; Hatzfeld 1951, 275 vd.

⁸⁷ Melber 1885, 435-436; krş. Polyain. I. 30. 8 (Themistokles).

⁸⁸ Melber 1885, 443.

⁸⁹ Busolt 1904, 757 dn. 1.

⁹⁰ Busolt 1904, 723 dn. 1; 743, 1527 dn. 2: "*Für die Schlacht kommt tatsächlich nur Xen. Hell. I. 1, 13-18 als Quelle in Betracht. Diod. XIII. 49-51 bietet ein wertloses Phantasiestück des Ephoros. Bei Plut. Alk. 28 sind die Erzählungen des Xen. und Ephoros zusammengearbeitet und ausgeschmückt*", Ephoros'un abartılı anlatım tarzı hakkındaki görüşleri için özellikle bkz. 725 dn. 1-2 ve 726, bu savaşla ilgili detaylı kaynak analizi ve bilgiler için bkz. 723-724 dn. 1 ve 1526-1528.

⁹¹ Busolt 1904, 724.

⁹² Bleckmann 1998, 56-72; krş. Heftner 2011, 221 dn. 50.

rın gücünü az bularak saldırması, Theramenes'in Sparta filosuyla Kyzikos'un arasına girmesi, bunun üzerine Spartalıların Kyzikos'un güney batısında⁹³ karaya çıkmaları gibi bazı bilgiler Polyainos'un kilerle uyuşuyor görünmektedir. Ancak, Polyainos'un şiddetli yağmurdan söz etmeyişi, Alkibiades'in gemi sayısını vermeyişi, Theramenes ile Thrasybulos'un bir burnun arkasına gizlendiğinden, Thrasybulos'un düşmanın batı yönündeki kaçış istikametini kesmesinden ve özellikle de bu iki komutanın düşmanla karada gerçekleştirdikleri çarpışmadan hiç söz etmemesi Heftner ile farklılık göstermektedir⁹⁴. Nitekim Heftner Polyainos ile uyuşan bazı bilgiler aktarmasına rağmen aslında Busolt gibi Polyainos'u görmezden gelmekte ve yalnızca Ksenophon, Diodoros, Plutarkhos ve Iustinus'u bu savaşın kaynakları arasında göstermektedir⁹⁵. Anlaşılabileceği üzere Polyainos Peloponnesos Savaşı sırasında meydana gelen bu olayla ilgili anekdotunda özellikle Pharnabazos ile ilgili yanılığa düşmüş olması nedeniyle oldukça olumsuz bir görünüm sergilemiştir. Busolt yazarın Peloponnesos Savaşı'yla ilgili verdiği başka bilgilerin de fazla yararlı olmadığını belirtmektedir⁹⁶. Bunların büyük kısmının bazı derlemelerden veya taktiklerle ilgili el kitaplarından alındığını ve neredeyse tümüyle tarihsel değerden yoksun olduklarını vurgulayan Busolt, bazı savaş taktiklerinin bu yazar tarafından komutanların kişilik özelliklerine keyfi olarak az ya da çok uyarlandığını ileri sürmektedir. Ayrıca tarihçilerden aldığı kısımlarda da büyük hatalar, belirsizlikler ve yine keyfi değişiklikler olduğunu, fakat bazılarının ise Philistos ile ilişkili olması nedeniyle önemli sayılabileceğini belirtmektedir⁹⁷. Polyainos'un aktardığı Hellen askerî tarihiyle ilgili başka bilgilerin de genellikle düşük kalitede olduğunu⁹⁸ belirten Busolt'a göre onun doğrudan veya dolaylı olarak Thukydides, Ksenophon ve Diodoros'tan yaptığı alıntılar da oldukça özensizdir⁹⁹.

Bu noktada Polyainos'un asıl amacının gerçek bir tarihçi gibi, konu edindiği olaylara dair tüm bilgileri detaylı, hatasız ve objektif şekilde toplayıp sebep sonuç ilişkileri kurarak zaman-mekân bağlantısı içinde analiz etmek değil, daha önce de belirttiğimiz gibi dönemin imparatorları Marcus Aurelius ve Lucius Verus'a Parth savaşları sırasında pratik fayda sağlayabilmek için yüzlerce savaş taktiklerini özetleyerek bir araya toplamak olduğunu unutmamak gerekir. Yazarın böylesine çok sayıda olayı nakledebilmek için bunlara ait bilgileri tüm detaylarına varıncaya kadar incelemek yerine, derleme eserlerde yer alan özet niteliğindeki bilgilere başvurmayı tercih etmesi ona eserini oluşturma sürecinde şüphesiz zaman kazandırmış olmalıydı. Ancak, ikinci anekdottaki Byzantion saldırısı ve üçüncü anekdottaki Atina'nın kuşatılması örneklerinde olduğu gibi tarih yazımında en başta gelen unsurlardan olan 'yer' veya 'zaman' kavramlarına dikkat etmemesi, anekdotlarını sıralarken bunlar arasında kronolojik bir düzensizlik olması ve faydalandığı kaynakları belirtmemesi Polyainos adına önemli eksikliklerdir. Ancak bunlardan daha da önemlisi gerçek bir tarihçi olmasa bile, tarihsel şahsiyetleri ve olayları konu edinen bir eser yaratmaya uğraşmış bir stratejist olarak her şeyden önce 'doğru bilgi' aktarması beklenirken Alkibiades'le ilgili bazı anekdotları her ne kadar yararlı ve yer yer başka kaynaklardan edine-meyeceğimiz bilgiler içerse de konuyla ilintili başka kaynaklarla karşılaştırılmadan kullanılmamalı-

⁹³ Heftner Polyainos'taki Kleroi yer adına değinmemektedir, bkz. Heftner 2011, 154.

⁹⁴ Savaşla ilgili detaylar için bkz. Heftner 2011, 153-154.

⁹⁵ Heftner 2011, 221 dn. 50.

⁹⁶ Polyain. I. 36-40, 42-45, 47-48; V. 13 ve 32. Peloponnesos Savaşı hakkında detaylı bilgi için bkz. Kagan 2003.

⁹⁷ Busolt bu durumun özellikle Polyainos (I. 43. 1)'de gözlendiğini belirtir, bkz. Busolt 1904, 756 dn. 1.

⁹⁸ Diğer yandan Busolt yazarın olasılıkla Theopompos'tan alıntılardığı Lysandros hakkındaki bilgilerin (I. 45) dikkate değer olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bkz. Busolt 1904, 756 dn. 2.

⁹⁹ Busolt 1904, 757.

dır. Bu durum beşinci anekdotta bir Kataneli'nin Syrakousai'a gönderilmesi taktiğiyle sekizinci anekdottaki Tiribazos ve özellikle dokuzuncu anekdottaki Pharnabazos örneklerinde iyice ön plana çıkmaktadır. Bazı anekdotlarda ise hatalı bilgi verip vermediği tam olarak anlaşılamasa da konuyla ilgili güvenilir kaynaklardan farklılık göstermesi olayları kimi zaman keyfî bir şekilde değiştirip değiştirmedine dair şüpheyi mahâl vermektedir. Dördüncü anekdottaki Korkyra ve Katane olayı ile yedinci anekdottaki Syrakousailılara karşı uygulanan alev taktiği buna örnek verilebilir. Alkibiades hakkında sunduğu bilgiler bağlamında kendisine getirebileceğimiz son eleştiri ise onun komutanlık vasıflarını ortaya koyan başka pek çok önemli bilgi olmasına rağmen bunlara da değinmemiş olmasıdır. Sonuç olarak Polyainos şüphesiz askerî tarihin en temel konusu olan komutanlar ve onlara ait savaş taktikleriyle ilgili oldukça kapsamlı bir eser meydana getirmiştir. Ancak yazarın Alkibiades ile ilgili anlatımları onun güvenilirliği konusunda yer yer ciddi tereddütler uyandırmaktadır ve diğer kaynaklarla karşılaştırılıp değerlendirilmeden kullanılmalıdır¹⁰⁰.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*). Kullanılan Metin ve Çeviriler: Diodorus of Sicily. Trans.: C. H. Oldfather, vols. I-IV; C.H. Sherman, vol. VII; C.B. Welles, vol. VIII; R.M. Geer, vol. IX-X; F.R. Walton, vol. XI-XII, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts-London, 1933-2004. Diodoros. Griechische Weltgeschichte, Buch XI-XIII. Trans.: O. Veh. Eingeleitet und kommentiert von W. Will, Stuttgart, 1998.
- Frontin. *Strat.* (Frontinus, *Strategemata*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Frontin. Kriegslisten. Lateinisch und Deutsch von G. Bendz. Berlin 1963.
- Ksen. *Anab.* (=Ksenophon, *Anabasis*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ksenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*. Çev.: T. Gökçöl. İstanbul 1998.
- Ksen. *Hell.* (= Ksenophon, *Hellenika*) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ksenophon, *Yunan Tarihi (ΕΛΛΗΝΙΚΑ)*. Çev.: S. Sinanoğlu. Ankara 1999.
- Plut. *Alk.* (= Plutarkhos, *Alkibiades*) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Plutarch's Lives. Trans.: B. Perrin. Cambridge 1959. Plutarchs Vergleichende Lebensbeschreibungen. Leipzig 1920/1964(?).
- Polyain. (= Polyainos, *Strategemata*) Kullanılan Metin ve Çeviriler: Polyän's Kriegslisten. Trans.: W.H. Blume – C. Fuchs. Stuttgart 1855. Polyäenus. Stratagems of War. Vols.I-II. Trans.: P. Krentz – E. L. Wheeler. Chicago 1994.
- Thuk. (= Thukydides) Kullanılan Metin ve Çeviriler: History of The Peloponnesian War. Trans.: C. F. Smith. Cambridge 1956-1959. Geschichte des Peloponnesischen Krieges, Buch V-VIII. Trans.: O. Güthling. Leipzig 1883. Thukydides, *Peloponnesos Savaşı*. Çev.: T. Gökçöl. İstanbul 1976.

Modern Literatür

¹⁰⁰ Bir örnek için bkz. Erten 2016, 237-263.

- Arslan 2010 M. Arslan, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi*. İstanbul 2010.
- Arslan 2011 M. Arslan, "Alkibiades'in Kalkhedon ve Byzantion Kuşatması: Nedenleri ve Sonuçları". Eds. H. Şahin – E. Konyar – G. Ergin *Özsait Armağanı. Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler*. Antalya (2011) 9-22.
- Bleckmann 1998 B. Bleckmann, *Athens Weg in die Niederlage. Die letzten Jahre des Peloponnesischen Kriege*. Stuttgart 1998.
- Brunt 1952 P. A. Brunt, "Thucydides and Alcibiades", *REG* 65, fasc. 304-305 (1952) 59-96.
- Busolt 1904 G. Busolt, *Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaeroneia*. Band III/2. Gotha 1904.
- Erten 2005 E. Erten, *Atinalı Komutan ve Devlet Adamı Alkibiades*. İstanbul 2005.
- Erten 2016 E. Erten, "Antik Yazarlarda Bir İskit Kraliçesi: Tomyris". *MJH* VI/2 (2016) 237-263.
- Gärtner 1979 H. Gärtner, "Kallias" (3). *KP* III (1979) 67.
- Geus 2010 K. Geus, "Polyaenus travestitus? Überlegungen zur Biographie des Polyainos und zur Abfassungszeit seines Werks". Ed. K. Brodersen *Polyainos. Neue Studien*. Berlin (2010) 55-68.
- Gribble 1999 D. Gribble, *Alcibiades and Athens. A Study in Literary Presentation*. Oxford 1999.
- Hatzfeld 1951 J. Hatzfeld, *Alcibiade. Étude sur l'histoire d'Athènes à la fin du Ve siècle*. Paris 1951².
- Heftner 2011 H. Heftner, *Alkibiades. Staatsmann und Feldherr*. Darmstadt 2011.
- Hertzberg 1853 G.F. Hertzberg, *Alkibiades der Staatsmann und Feldherr*. Halle 1853.
- Kagan 2003 D. Kagan, *The Peloponnesian War*. New York 2003.
- Knott 1883 O. Knott, *De fide et fontibus Polyaeni*. Jena 1883.
- Kroh 1972 P. Kroh, *Lexikon der Antiken Autoren*. Stuttgart 1972.
- Lammert 1952 F. Lammert, "Polyainos". *RE* XXI.2 (1952) 1432-1436.
- Melber 1885 J. Melber, *Über die Quellen und den Wert der Strategemensammlung Polyäns. Ein Beitrag zur Griechischen Historiographie*. Leipzig 1885.
- Neumann 1979 A. R. Neumann, "Polyainos". *KP* IV (1979) 981-982.
- Pretzler 2010 M. Pretzler, "Polyainos the Historian? Strategems and the Use of the Past in the Second Sophistic", Ed. K. Brodersen, *Polyainos. Neue Studien*. Berlin (2010) 85-107.
- Schaefer 1937 H. Schaefer, "Tiribazos". *RE* VI. A.2 (1937) 1431-1437.
- Swoboda 1919 H. Swoboda, "Kallias" (3). *RE* X.2 (1919) 1618-1622.
- Taeger 1943 F. Taeger, *Alkibiades*. München 1943.
- Toepffer 1894 J. Toepffer, "Alkibiades" (2). *RE* I.2 (1894) 1516-1532.
- Volkman 1979 H. Volkman, "Tiribazos". *KP* V (1979) 860.
- Westlake 1985 H.D. Westlake, "The Influence of Alcibiades on Thucydides, Book 8". *Mnemosyne* 38/1-2 (1985) 93-108.
- Wheeler 2010 E. L. Wheeler, "Polyaenus: Scriptor Militaris". Ed. K. Brodersen, *Polyainos. Neue Studien*. Berlin (2010) 7-54.
- Wiesehöfer-Volkman 2002 J. Wiesehöfer-H. Volkman, "Tiribazos". *DNP* (2002) 611.